

UDK 902
ISSN 1330-0644
Vol. 42/2
ZAGREB, 2025.

PRILOZI

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu
Str./Pages 1-148, Zagreb, 2025.

PRILOZI INSTITUTA ZA ARHEOLOGIJU
U ZAGREBU, 42/2/2025
STR./PAGES 1–148, ZAGREB, 2025.

Izdavač/Publisher
INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/
Address of the editor's office
Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR-10000 Zagreb, Jurjevska ulica 15
Hrvatska/Croatia
Telefon/Phone ++385/(0)1 61 50 250
Fax ++385(0)1 60 55 806
e-mail: urednistvo.prilozi@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief
Marko DIZDAR

Tehnički urednici/Technical editors
Marko DIZDAR
Katarina BOTIĆ

Uredništvo/Editorial board
Prapovijest/Prehistory:
Marko DIZDAR, Institut za arheologiju, Zagreb,
Hrvatska
Snježana VRDOLJAK, Institut za arheologiju, Zagreb,
Hrvatska
Viktória KISS, ELTE RCH Institute of Archaeology,
Budapest, Hungary
Antika/Antiquities:
Goranka LIPOVAC VRKLJAN, Institut za arheologiju,
Zagreb, Hrvatska
Ivan RADMAN-LIVAJA, Arheološki muzej u Zagrebu,
Zagreb, Hrvatska
Srednji vijek i novi vijek/Middle Ages and Modern era:
Tajana SEKELJ IVANČAN, Institut za arheologiju,
Zagreb, Hrvatska
Katarina Katja PREDOVNIK, University of Ljubljana,
Faculty of Arts, Ljubljana, Slovenia
Natascha MEHLER, Eberhard Karls University of
Tübingen, Tübingen, Germany
Tatjana TKALČEC, Institut za arheologiju, Zagreb,
Hrvatska
Juraj BELAJ, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Metodologija/Methodology
Predrag NOVAKOVIĆ, University of Ljubljana, Faculty
of Arts, Ljubljana, Slovenia

Izdavački savjet/Editorial advisory board
Dunja GLOGOVIĆ, Zagreb, Hrvatska
Ivor KARAVANIĆ, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski
fakultet, Odsjek za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Kornelija MINICHREITER, Zagreb, Hrvatska
Alexander T. RUTTKAY, Nitra, Slovakia
Ivančica SCHRUNK, University of St. Thomas, St. Paul,
Minnesota, USA
Željko TOMIČIĆ, Hrvatska Akademija znanosti i
umjetnosti, Zagreb, Hrvatska
Ante UGLEŠIĆ, Sveučilište u Zadru, Odjel za
arheologiju, Zadar, Hrvatska

Prijevod na engleski/English translation
Pio DOMINES PETER, Mario GAVRANOVIĆ,
Tamara LEVAK POTREBICA, Marko MARAS,
Marina UGARKOVIĆ

Lektura/Language editor
Marko DIZDAR, Katarina BOTIĆ (hrvatski jezik /
Croatian)
Tamara LEVAK POTREBICA, Marko MARAS (engleski
jezik / English)

Korektura/Proofreads
Katarina BOTIĆ

Grafičko oblikovanje/Graphic design
Umjetnička organizacija OAZA

Računalni slog/Layout
Hrvoje JAMBREK

Tisak/Printed by
Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina

Naklada/Issued
400 primjeraka/400 copies

Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu indeksirani su u/
Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu are indexed by:
DYABOLA – Sachkatalog der Bibliothek – Römisch-
Germanische Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Frankfurt a. Main
Clarivate Analytics services – Web of Science Core
Collection
CNRS/INIST – Centre National de la Recherche
Scientifi que/L'Institut de l'Information Scientifi que et
Technique, Vandoeuvre-lès-Nancy
EBSCO – Information services, Ipswich
ERIH PLUS – European Reference Index for the
Humanities and Social Sciences, Norwegian
Directorate for Higher Education and Skills, Bergen
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

E-izdanja. Publikacija je dostupna u digitalnom obliku i
otvorenom pristupu na
<https://hrcak.srce.hr/prilozi-iaz>
E-edition. The publication is available in digital and
open access form at
<https://hrcak.srce.hr/prilozi-iaz?lang=en>

DOI 10.33254

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons
Attribution By 4.0 međunarodnom licencom/
This work is licenced under a Creative Commons
attribution By 4.0 international licence
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

SADRŽAJ

CONTENTS

	Izvorni znanstveni radovi	Original scientific papers
5	MARIO GAVRANOVIĆ DŽENAN BRIGIĆ Ostava metalnih predmeta s kraja brončanoga i početka željeznoga doba iz Markovišta, Husino kod Tuzle	MARIO GAVRANOVIĆ DŽENAN BRIGIĆ Hoard of metal objects from the Late Bronze Age and the beginning of the Early Iron Age at Markovište, Husino near Tuzla
35	DARIA LOŽNJAK DIZDAR IVAN DRNIĆ PETRA RAJIĆ ŠIKANJIĆ Prapovijesno groblje daljske grupe Vukovar Lijeva Bara – Paljevinski grobovi Ž27, Ž75, Ž79, Ž80 i Ž92	DARIA LOŽNJAK DIZDAR IVAN DRNIĆ PETRA RAJIĆ ŠIKANJIĆ The Prehistoric cemetery of the Dalj Group at Vukovar Lijeva Bara – Cremation graves Ž27, Ž75, Ž79, Ž80, and Ž92
81	JANJA MAVROVIĆ MOKOS HRVOJE POTREBICA Višeglave igle u nošnji istočnoga halštatskoga kruga	JANJA MAVROVIĆ MOKOS HRVOJE POTREBICA Multi-headed pins in the Eastern Hallstatt attire
	Prethodno priopćenje	Preliminary report
113	MARINA UGARKOVIĆ PIO DOMINES PETER Novi oblici u isejskoj geometriji smrti: prvi podaci s istraživanja nekropole Vlaška njiva (2022. – 2024.)	MARINA UGARKOVIĆ PIO DOMINES PETER New shapes in Issa's geometry of death: first data from excavations at the Vlaška Njiva necropolis (2022–2024)
141	Upute autorima	Guidelines for contributors

NOVI OBLICI U ISEJSKOJ GEOMETRIJI SMRTI: PRVI PODACI S ISTRAŽIVANJA NEKROPOLE VLAŠKA NJIVA (2022. – 2024.)

NEW SHAPES IN ISSA'S GEOMETRY OF DEATH: FIRST DATA FROM EXCAVATIONS AT THE VLAŠKA NJIVA NECROPOLIS (2022–2024)

Prethodno priopćenje / antička arheologija

Preliminary report / Roman archaeology

UDK UDC 902.2(497.5 Vis)''652''

Primljeno / Received: 30. 09. 2025. Prihvaćeno / Accepted: 03. 12. 2025.

doi.org/10.33254/piaz.42.2.4

MARINA UGARKOVIĆ

Institut za arheologiju

Jurjevska ulica 15

HR-10000 Zagreb

mugarkovic@iarh.hr

ORCID ID: 0000-0002-1134-7531

PIO DOMINES PETER

Institut za arheologiju

Jurjevska ulica 15

HR-10000 Zagreb

pdpeter@iarh.hr

ORCID ID: 0000-0002-8725-8076

Predviđena obnova i rekonstrukcija hotela Issa u Visu otvorila je priliku da se, nakon stanke od gotovo četiri desetljeća, nastave arheološka istraživanja istočne isejske nekropole Vlaška njiva. U razdoblju od 2022. do 2024. istraženo je pet arheoloških sondi u kojima je otkriveno najmanje 56 grobnih cjelina. Dokumentirani su inhumacijski i incineracijski grobovi i grobnice iz kasnohelenističkog i rimskog razdoblja čija distribucija pruža nove podatke o prostornu opsegu i razvoju nekropole, koja je, po svemu sudeći, obuhvaćala veći dio padine uz istočno periurbano područje antičke Ise. U radu se donose i prvi podaci o značajkama, tipologiji i arhitekturi istraženih grobnih cjelina koji se kompariraju i kontekstualiziraju s dosadašnjim spoznajama, u svrhu potpunijeg razumijevanja kulturoloških, društvenih i prostornih aspekata koji su oblikovali isejski pogrebni krajolik.

KLJUČNE RIJEČI: Vis, Isa, Vlaška njiva, grčka nekropola, rimska nekropola, pogrebni obredi, grobna arhitektura, kulturni identiteti

Copyright © Autori
The Authors 2025

Open Access This work is distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Open Access Ovaj rad dijeli se prema odredbama i uvjetima licence Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), koja dopušta neograničenu ponovnu upotrebu, dijeljenje i reprodukciju u bilo kojem mediju, pod uvjetom da je izvorno djelo ispravno citirano.

The planned renovation and reconstruction of Hotel Issa in Vis provided an opportunity to resume archaeological excavations of the eastern Issaeon necropolis at Vlaška Njiva, following a hiatus of nearly four decades. Five trenches were excavated between 2022 and 2024, yielding a minimum of 56 burials, including both inhumation and cremation graves, as well as tomb structures, dating to the Late Hellenistic and Roman periods. Their spatial distribution provides new evidence regarding the extent and internal development of the necropolis, which appears to have encompassed a large portion of the slope bordering the eastern peri-urban zone of Issa. This paper presents the preliminary results, focusing on the features, typology, and architecture of the excavated graves. New insights are compared with previously known evidence and contextualised within a broader interpretative framework, thereby contributing to a more nuanced understanding of the cultural, social, and spatial dynamics that shaped the Issaeon mortuary landscape.

KEY WORDS: Vis, Issa, Vlaška Njiva, Greek necropolis, Roman necropolis, burial rites, funerary architecture, cultural identities

UVOD

Otočni polis Isa (*Issa*) na današnjem otoku Visu jedno je od najstarijih urbanih središta na istočnom dijelu Jadrana (Kirigin 1996). Trenutno je jedina grčka naseobina srednjeg Jadrana s istraženim nekropolama i kao takva se ističe kao krucijalni izvor podataka za poznavanje pogrebnih praksi i rituala antičkih grčkih gradova u srednjoj Dalmaciji. Dvije istražene isejske nekropole – Martvilo i Vlaška njiva – pružale su se van gradskih bedema, na periurbanom prostoru istočno i jugozapadno od fortificiranog gradskog perimetra (za nekropolu Martvilo: Abramić 1949; Nikolanci 1952; 1962; Cambi et al. 1980; Kirigin 1985; Kirigin, Marin 1985; Katić 2009; Čargo 2010a; Jovanović 2023; za nalaze s Bandirice i Malo bonda: Čargo 2008; 2010b). Istočna isejska nekropola, poznata pod nazivom Vlaška njiva, prvi je put otkrivena zaštitnim arheološkim istraživanjima prilikom gradnje hotela Issa 1983. godine (Kirigin 1984). Unatoč izazovnim okolnostima zaštitnih istraživanja – koje je proveo Arheološki muzej u Splitu pod vodstvom B. Kirigina – dokumentirano je ukupno 249 grobnih cjelina koje koji pripadaju razdoblju od kraja 4. st. pr. Kr. do kasne antike i svjedoče o dugom kontinuitetu korištenja prostora u pogrebne svrhe koji prati gotovo čitavo razdoblje trajanja antičkog grada (Kirigin 1984). Među istraženim grobovima njih najmanje 94 se moglo smjestiti u helenističko razdoblje, 114 je datirano u rimsko razdoblje (75

INTRODUCTION

The island polis of Issa, located on the present-day island of Vis, is one of the oldest urban centers in the eastern Adriatic (Kirigin 1996). It is currently the only Greek settlement in the central Adriatic with excavated necropoleis; as such, it represents a crucial source for understanding the funerary practices and rituals of ancient Greek communities in central Dalmatia. Two Issaeon necropolises—Martvilo and Vlaška Njiva—lay outside the city walls, in the peri-urban zones to the east and southwest of the fortified urban perimeter (for Martvilo cf. Abramić 1949; Nikolanci 1952; 1962; Cambi et al. 1980; Kirigin 1985; Kirigin, Marin 1985; Katić 2009; Čargo 2010a; Jovanović 2023; for Bandirica and Malo Bonda cf. Čargo 2008; 2010b). The eastern Issaeon necropolis, known as Vlaška Njiva, was first uncovered during rescue excavations related to the construction of Hotel Issa in 1983 (Kirigin 1984). Despite the challenging conditions of these interventions—undertaken by the Archaeological Museum in Split under B. Kirigin—a total of 249 burial features were documented, spanning from the late 4th century BC to Late Antiquity. This continuity demonstrates the prolonged use of the area for funerary purposes throughout nearly the entire lifespan of the ancient city (Kirigin 1984). Among the excavated burials, at least 94 belong to the Hellenistic period and 114 to the Roman period (75 cremation and 39 inhumation graves), while over 30 inhumation burials could not be precisely

incineracijskih i 39 rimskih skeletnih grobova), dok se više od 30 inhumacijskih grobova se nije moglo pobliže vremenski odrediti (Ugarković 2019a: 35). Dosad je cjelovito i iscrpno obrađen helenistički horizont nekropole s grobnim cjelinama iz razdoblja od podmaklog 4. do 1. st. pr. Kr. koje zrcale tipološku raznolikost grobne arhitekture, specifičnosti pogrebnog rituala i različite aspekte dinamičnih društvenih i kulturnih interakcija isejskih stanovnika (Ugarković 2013; 2016; 2017; 2019a, 2019b).¹

Nekropola Vlaška njiva se pruža na padini brda Gradina, od istočnih gradskih bedema prema uvali Stonca (karta 1). Utvrđeno je da je reljef izvorno bio oblikovan od pločastih zaravnjenih vapnenačkih stijena koje se kaskadno spuštaju prema moru, na kojima su bili raspoređeni grobovi, formirani u različitim oblicima grobne arhitekture, često prilagođene krševitoj terenskoj konfiguraciji. Dio je lokaliteta deva-

dated (Ugarković 2019a: 35). The Hellenistic horizon of the necropolis has been fully examined, encompassing burial features from the late 4th to the 1st century BC. It reflects the typological diversity of tomb architecture, the specific characteristics of funerary rituals, and the dynamic social and cultural interactions of the Issaeon population (Ugarković 2013; 2016; 2017; 2019a; 2019b).¹

The Vlaška Njiva necropolis extends along the slope of Gradina Hill, from the eastern city walls toward Stonca Cove (Map 1). The terrain originally consisted of flat, terraced limestone outcrops cascading toward the sea, upon which the graves were arranged in a variety of tomb architectural forms, often adapted to the rugged topography. Part of the site has been disturbed by long-term cultivation and land clearance, though to a much lesser extent than the Martvilo necropolis, which suffered significant damage due to urban development in the mid-20th century (Nikolanci 1962;

Karta 1 – Prostorni položaj nekropola Martvilo i Vlaška njiva (podloga: Geoportal DGU, DOF LiDAR 2022/2023, mjerilo 1 : 6000; izradio P. Domines Peter)

Map 1 – Locations of the necropolises Martvilo and Vlaška Njiva (base: Geoportal DGU, DOF LiDAR 2022/2023, scale 1:6000; made by: P. Domines Peter)

¹ U završnoj je fazi priprema monografije dr. sc. M. Ugarković kojom će se publicirati i rimski horizont nekropole temeljem istraživanja 1983. godine.

¹ The synthesis by Dr M. Ugarković, which will present the Roman phase of the necropolis based on the 1983 excavations, is currently in the final stage of preparation.

Sl. 1 – Pogled na sondu A i prostor uz hotel Issa na kojem su provedena nova istraživanja (snimio: P. Domines Peter)
Fig. 1 – View of trench A and the area behind Hotel Issa where new excavations were conducted (photo by: P. Domines Peter)

stiran dugotrajnom obradom i krčenjem terena, no tek u neznatnoj mjeri u odnosu na nekropolu Martvilo koja je zbog urbanizacije sredinom 20. stoljeća pretrpjela znatnu štetu (Nicolanci 1962; Kirigin 1985; Čargo 2010a). Bitno je naglasiti kako su zaštitna istraživanja 1983. godine obuhvatila tek dio lokaliteta, a analiza prostorne raširenosti grobova na tada zahvaćenoj površini jasno je ukazivala na širenje nekropole prema zapadnoj, sjeverozapadnoj i sjevernoj strani (Ugarković 2019a). Danas se nekropola Vlaška njiva nalazi unutar zaštićene arheološke zone antičke Ise koja je upisana u Registar nepokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske pod oznakom Z–5100. Nakon gotovo četiri desetljeća od posljednjih arheoloških radova planirana obnova i širenje hotela Issa ponudila je izvanrednu priliku za nastavak istraživanja.

METODOLOGIJA I TIJEK ISTRAŽIVANJA

U razdoblju od 2022. do 2024., u suradnji Instituta za arheologiju i hvarske tvrtke Kantharos d.o.o. provedena su zaštitna arheološka istraživanja, financirana sredstvima naručitelja radova Vis – dioničko društvo za ugostitelj-

Kirigin 1985; Čargo 2010a). It should be noted that the 1983 rescue excavations covered only a portion of the site. Analysis of the spatial distribution of graves within the excavated area clearly indicates that the necropolis extends further toward the west, northwest, and north (Ugarković 2019a). Today, Vlaška Njiva lies within the protected archaeological zone of Issa, registered in the Croatian Registry of Cultural Property under the code Z–5100. After nearly four decades without archaeological work, the planned renovation and expansion of Hotel Issa provided an exceptional opportunity to resume excavations.

METHODOLOGY AND EXCAVATION PROCESS

Between 2022 and 2024, rescue excavations were carried out through a collaboration between the Institute of Archaeology and the archaeological company Kantharos d.o.o., funded by the client Vis – a joint-stock company for hospitality, hotel management, and tourism.²

² The excavations were supervised by Dr Marina Ugarković (Institute of Archaeology). The project team included Eduard Visković, Joško Barbarić, and Maja Vidović from Kantharos d.o.o. (co-directors), alongside a number of other professional archaeologists and archaeology students.

stvo, hotelijerstvo i turizam.² U iskopavanjima je istražen prostor oko hotela Issa, približne površine 5032 m², koji se proteže na tri katastarske čestice k.č. 7170/1, 7137/1, 7138 k.o. Vis. Sukladno dogovoru s investitorom radova i zbog potreba nesmetanog funkcioniranja hotela, iskopavanja su provedena u više faza, a zona planiranih zahvata podijeljena je u četiri veće istraživačke površine (sonde A–D) (sl. 1; karta 2).

Prvi radovi započeli su u sondi A koji se proteže na prostoru sjeverno od hotela, poviše ceste koja vodi u smjeru uvale Stonca. Tijekom svibnja i lipnja 2022. godine istražen je veći dio sonde A (dimenzija 43 x 42 m), s iznimkom dijela na kojem je prolazila trasa protupožarnog puta koja nije istražena zbog potrebe odvoza materijala. U razdoblju od listopada do prosinca iste godine istraživanja su nastavljena u sondi B uz sjeveroistočnu stranu hotela. Istražen je jugozapadni i središnji dio sonde (dimenzija 82 x 12 m), ponajprije uključujući pojas neposredno uz hotel na kojem je dotad bio uređen manji hotelski vrt. U razdoblju od ožujka do srpnja 2023. godine u cijelosti je istražena sonda C ukupnih dimenzija 41 x 43 m, postavljena na padini sjeveroistočno od hotela, na položaju kolektora za sunčanu energiju. U istoj kampanji su istraživanja nastavljena na krajnjem sjeveroistočnom dijelu sonde B na površini dimenzija 18 x 12 m (sl. 2). U posljednjoj istraživačkoj kampanji, u razdoblju od ožujka do travnja 2024. godine, radovi su fokusirani na pojas opisanog protupožarnog puta koji dijelom prolazi preko sonde A, B i D. Veći dio trase puta istražen je u sondi D, dimenzija 74 x 13 m, a radovi su završeni istraživanjem dotad neistraženog sjevernog dijela sonde B (dimenzije 34 x 7 m) i južnog dijela sonde A (dimenzija 20 x 6 m). Time je obuhvaćena jedinstvena površina koja dosad nije bila predmetom arheoloških istraživanja.

Prije početka arheoloških radova područje svake sonde površinski je očišćeno od vegetacije i raslinja. Radi lakše orijentacije i pozicioniranja nalaza sonde su u dokumentaciji podijeljene na kvadratne mreže označene brojevima i slovima. Tijekom prve istraživačke kampanje, na položaju veće kamene gomile uz zapadnu stranu hotela istražena je i manja probna son-

The excavations focused on the area surrounding Hotel Issa, covering approximately 5,032 m² and extending across three cadastral parcels: k.č. 7170/1, 7137/1, and 7138, cadastral municipality of Vis. In accordance with the agreement with the project investor and to ensure the uninterrupted operation of the hotel, the excavations were conducted in multiple phases. The planned intervention area was divided into four major excavation units (trenches A–D) (Fig. 1; Map 2).

Excavation work began in trench A, situated north of the hotel, above the road leading toward Stonca Cove. Between May and June 2022, most of trench A (43 x 42 m) was investigated, except for the section occupied by a fire-break path, which remained unexcavated due to material removal requirements. From October to December of the same year, excavations continued in trench B along the northeastern side of the hotel. The southwestern and central portions of the trench (82 x 12 m) were explored, primarily covering the area immediately adjacent to the hotel, where a small hotel garden had previously been located. Between March and July 2023, trench C (41 x 43 m), located on the slope northeast of the hotel at the site of a solar collector, was fully excavated. During the same campaign, work resumed in the northeasternmost section of trench B, covering an area of 18 x 12 m (Fig. 2). The final excavation campaign, conducted from March to April 2024, focused on the strip corresponding to the fire-break path, which partially traversed trenches A, B, and D. Most of the path was investigated in trench D (74 x 13 m), and the campaign concluded with the excavation of the previously unexamined northern part of trench B (34 x 7 m) and the southern part of trench A (20 x 6 m). This work completed the investigation of an area that had not previously been subject to archaeological research.

Before excavation, each trench was cleared of vegetation and undergrowth. For documentation and spatial control, the trenches were subdivided into numbered and lettered grid squares. During the first campaign, a small test trench (2.2 x 4 m) was opened on a large stone mound on the western side of the hotel to assess the stratigraphy and archaeological potential of this area, which slopes toward the city walls and is thought to contain the earliest core of the necropolis. Previous research had shown that stone mounds often preserved well-structured Hellenistic buri-

2 Istraživanja su provedena pod vodstvom dr. sc. Marine Ugarković (Institut za arheologiju). U istraživačkom timu, kao zamjenici voditelja, sudjelovali su Eduard Visković, dipl. arheol., Joško Barbarić, mag. arheol. i Maja Vidović, mag. arheol. iz tvrtke Kantharos d.o.o., te više diplomiranih arheologa i studenata arheologije.

Karta 2 – Istražene površine i položaj sonde (podloga: Geoportal DGU, DOF LiDAR 2022/2023, mjerilo 1 : 1000; izradio P. Domines Peter)

Map 2 – Excavated areas and positions of trenches (base: Geoportal DGU, DOF LiDAR 2022/2023, scale 1:1000; made by: P. Domines Peter)

da dimenzija 2,2 x 4 m kako bi se stekao uvid u stratigrafiju i arheološki potencijal tog prostora koji gravitira području prema bedemima, gdje se pretpostavlja najstarija jezgra nekropole. S druge strane, iskopavanja su djelomično potaknuta i primjerima s ranijih istraživanja gdje su upravo na mjestima kamenih gomila utvrđene dobro očuvane helenističke grobne cjeline. Uz ogromnu količinu pokretnog arheološkog materijala, mahom helenističke provenijencije (amfore, stolna keramika) koji je prikupljen iz svih slojeva, treba istaknuti kako je neposredno nad kamenim živcem sloj gareži pomiješan s rahlom tamnosivom zemljom, manjom količinom kamena i nekoliko dislociranih ljudskih kostiju. Iako je tek rubni, istočni dio gomile zahvaćen kasnijim iskopavanjima (sonda B), ovi podaci iz probne sonde 1 mogli bi se s oprezom iskoristiti kao indicacija širenja nekropole prema istočnom bedemu, odnosno na prostoru koji nije zahvaćen dosadašnjim istraživanjima i gdje bi se mogle očekivati i najranije grobne cjeline.

als, further motivating the investigation. The test trench yielded a substantial quantity of movable material—primarily Hellenistic in origin, including amphorae and tableware—collected from all layers. Immediately above the stone outcrop, a layer of burnt material mixed with loose dark-grey soil, scattered stones, and a few displaced human bones was recorded. Although only the marginal eastern portion of the mound was later explored in trench B, these findings may cautiously suggest that the necropolis extended toward the eastern city wall, into areas not previously excavated, where some of the earliest burials might be expected.

Initial excavations in trench A revealed that most of the area was covered by a deposit of soil and small stones resulting from long-term, intensive cultivation. Consequently, the surface layers were removed mechanically under continuous archaeological supervision, followed by the cleaning of exposed stone outcrops and the manual excavation of the layers immediately above them

Sl. 2 – Istraživanja u sondi C (snimio: J. Barbarić)
Fig. 2 – Excavations in trench C (photo by J. Barbarić)

S obzirom da su početna iskopavanja u sondi A pružila uvid u stratigrafiju koji je pokazao da većinu terena pokriva nasip zemlje i manjeg kamenja – posljedica dugotrajne i intenzivne obrade zemlje – odlučeno je da se površinski slojevi uklone strojnim putem uz stalan nadzor arheologa. Potom je uslijedilo čišćenje kamenog živca i ručni iskop slojeva taložениh neposredno nad njim do pronalaska arheoloških struktura ili grobnih cjelina. Intaktni arheološki slojevi izvan grobova rijetko su utvrđeni, a vrlo rijetko su dokumentirane i arheološke strukture koje se ne mogu pripisati grobnoj arhitekturi. Kameni živac se često javljao već na samoj površini, vrlo plitko ili su neposredno na njemu bile izgrađene recentne strukture.

Tijekom istraživanja je vođena standardna terenska dokumentacija, svaka grobna cjelina s pripadajućim nalazima je opisana, fotografirana, geodetski i fotogrametrijski dokumentirana, a po procjeni su izdvojeni i uzorci za flo-

until burial features or other archaeological structures were encountered. Intact archaeological layers outside the graves were scarce, and features unrelated to funerary architecture were only exceptionally documented. Stone outcrops frequently appeared at or near the surface, and in some instances, recent structures had been constructed directly upon them.

Fieldwork was accompanied by comprehensive documentation. Each burial and its associated finds were described, photographed, and recorded using both geodetic methods and photogrammetry. Samples for flotation and other analyses were collected as appropriate. Photogrammetric models were generated, and plans and sections of individual graves or excavated sectors were created and integrated into the overall map of the investigated necropolis. Concurrently, collected materials underwent conservation, and preliminary processing of finds was conducted upon completion of each trench.

tacije ili druge analize. Generirani su fotogrametrijski modeli i izrađeni tlocrti i presjeci pojedinačnih grobova ili istraženih sektora koji su ucrtani na ukupni plan istraženog dijela nekropole. Istovremeno s iskopavanjima odvijala se i konzervacija keramičkog materijala, a završetkom istraživanja pojedine sonde napravljena je i preliminarna obrada prikupljenog materijala.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I OČUVANOST GROBNIH CJELINA

Rezultati istraživanjima nekropole Vlaška Njiva 2022. – 2024. godine na svijetlo dana su iznijeli nove podatke koji upotpunjuju razumijevanje slike pogrebnog krajolika istočne isejske nekropole. Tijekom opisanih kampanja dokumentirano je ukupno 56 grobnih cjelina i to prema sljedećem rasporedu: sonda A (5 grobova), sonda B (14 grobova), sonda C (26 grobova) i sonda D (11 grobova).³ Utvrđeno je da su na stanje očuvanosti istraženih grobova značajno utjecali ljudski faktori i aktivnosti na tom prostoru tijekom recentne prošlosti. U određenoj mjeri moguće je raspravljati kako je intaktno stanje pojedinih grobnih cjelina već bilo narušeno zbog helenističkog običaja višekratnog pokapanja ili pomicanja/presijecanja starijih grobnih cjelina u rimsko doba, odnosno u cjelini zbog kontinuiteta pokopa na istom prostoru u trajanju od gotovo osam stoljeća. Ipak, puno značajniju štetu uzrokovali su dugotrajna poljodjelska obrada i krčenje zemlje, a zatim i uređenje okoliša hotela, izgradnja puta i pripreme terena za gradnju sunčane elektrane prilikom kojih je za ravnanje padine upotrijebljavan dinamit. Očuvanost istraženih grobova moguće je prikazati kroz nekoliko činjenica: 16 grobova pronađeno je u donekle *in situ* stanju, polovica je djelomično očuvano, a ostatak je iznimno loše očuvan, poremećen ili devastiran. Posljedice razornog miniranja u značajnoj su se mjeri odrazile na i gotovo potpunu devastaciju pojedinih grobnih cjelina, osobito u sondama C i D. Na istom prostoru primijećeno je više pravilno priklesanih pravokutnih prostora i drugih skromnih tragova grobne arhitekture, bez ikakvih ili s malom količinom asociiranih grobnih nalaza ili osteološkog materijala. Takvo zatečeno stanje moglo bi se moglo pripisati već spomenutim

3 Antropološke i druge post-terenske analize su u tijeku, pa je otvorena mogućnost da će se do cjelovite publikacije novoistraženog dijela nekropole ukupni broj grobova, kao i datacije pojedinih grobnih cjelina promijeniti.

RESULTS AND STATE OF PRESERVATION OF GRAVES

The excavations of the Vlaška Njiva necropolis conducted between 2022 and 2024 have yielded valuable new data that enhance our understanding of the funerary landscape of the eastern Iseae necropolis. A total of 56 burial features were documented, distributed as follows: trench A (5 graves), trench B (14 graves), trench C (26 graves), and trench D (11 graves).³ The state of preservation of the discovered graves was significantly affected by modern human activity in the area. To some extent, the integrity of certain burials had already been compromised by Hellenistic practices of repeated interments or by the disturbance and re-cutting of earlier graves during the Roman period, reflecting the long continuity of funerary practices in the same area. Far greater damage, however, resulted from prolonged agricultural activity and land clearance, followed by hotel landscaping, road construction, and preparation of the site for a solar power installation, during which explosives were employed to level the slope. The preservation of the excavated graves can be summarized as follows: 16 were found relatively *in situ*, half were partially preserved, and the remaining graves were very poorly preserved, disturbed, or completely destroyed. The destructive effects of blasting were particularly visible in trenches C and D, where some burial features were almost entirely obliterated. In the same area, several rectangular cut spaces and modest traces of funerary architecture were observed, often without associated grave goods or osteological material. This may largely be attributed to the aforementioned factors, although the possibility that some of these spaces were intentionally left unused for future burials cannot be excluded. Unfavorable conditions during earlier rescue excavations, as well as unmonitored digging, also contributed to the partial destruction of individual graves and sections of the necropolis (Kirigin 1984). Consequently, the total number of graves in the destroyed zones cannot be determined with precision. Nonetheless, this factor must be taken into account when assessing the overall size, composition, and spatial organization of the necropolis.

3 Anthropological and other post-fieldwork analyses are currently underway, and by the time of the full publication of the newly investigated section of the necropolis, both the total number of graves and the dating of individual burial units may be subject to revision.

razlozima, iako nije moguće isključiti i da je u nekim slučajevima riječ o neiskorištenim prostorima prilagođenim za grobne svrhe. Već su nepovoljne okolnosti prilikom starijih zaštitnih istraživanja i iskopi koji su se provodili bez pristva arheologa u određenoj mjeri dovele do uništavanja pojedinih grobova i dijelova nekropole (Kirigin 1984). Slijedom toga, jasno je da na devastiranim dijelovima nekropole ukupan broj grobova nije moguće precizno odrediti, pa i tu činjenicu svakako ne treba zanemariti i pri razmatranju njene ukupne veličine, broja i prostorne raširenosti.

Značajke pokapanja i tipologija grobne arhitekture

Na osnovi načina pokapanja kosturni grobovi (43) su značajno brojniji u odnosu na paljevinske (13). Svi paljevinski grobovi (13) pripadaju rimskom horizontu nekropole, dok se temeljem grobnih nalaza, grobne arhitekture i načina pokapanja dio inhumacijskih grobova (19) može sa sigurnošću pripisati helenističkom razdoblju i to dominantno okviru kasnog helenizma (2. – 1. st. pr. Kr.). Dio inhumacijskih grobova (6) može se pouzdano smjestiti u rimsko razdoblje, dok 18 inhumacijskih grobova zasad nije moguće vremenski odrediti (dijagram 1).

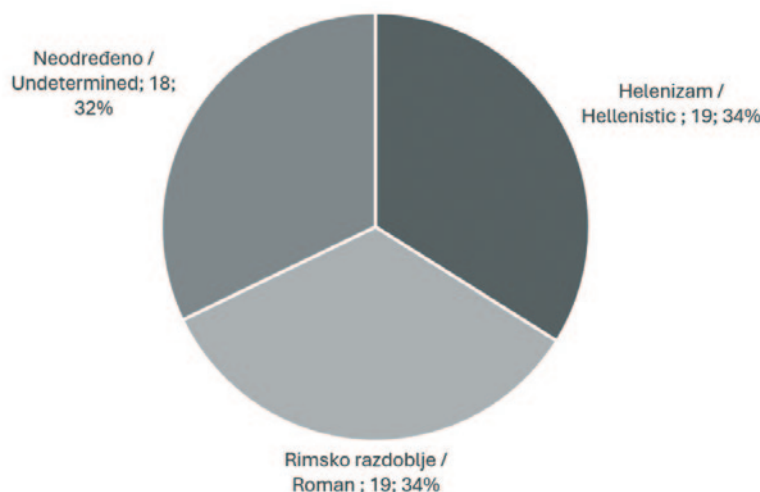
Na osnovi tipologije grobne arhitekture iz razdoblja 4. – 1. st. pr. Kr. koja je prethodno ra-

Burial practices and typology of funerary architecture

Inhumation graves (43) clearly outnumber cremation graves (13) within the newly investigated area. All cremation graves belong to the Roman phase of the necropolis. Among the inhumations, 19 can be confidently attributed to the Hellenistic period, predominantly to its late phase (2nd–1st centuries BC), based on associated grave goods, funerary architecture, and burial practices. Six inhumation graves are securely dated to the Roman period, while the chronological attribution of 18 inhumation graves remains uncertain (Diagram 1).

The typological analysis of funerary architecture, drawing on frameworks previously developed for the Issaeen necropolises—primarily Vlaška Njiva and also Martvilo—reveals that the newly excavated Hellenistic graves and tombs encompass multiple types and subtypes (Diagram 2) (Ugarković 2019 a: 37–55; 2019b; cf. Nikolanci 1962; Cambi et al. 1980; Kirigin 1985; Čargo 2010 a; 2010b; Jovanović 2023).⁴ The principal challenge in classifying these features lies in their variable state of preservation, which in some cases prevents a definitive determination of type or subtype.

The most common tomb type is the stone-built chamber tomb (Type II), within which two subtypes can be distinguished. Subtype IIa comprises rectangular tombs constructed with multiple horizon-

Dijagram 1 – Zastupljenost grobova prema kronološkom kriteriju (izradio: P. Domines Peter)

Diagram 1 – Distribution of graves according to chronological criteria (made by: P. Domines Peter)

zrađena za isejske nekropole, prvenstveno onu na Vlaškoj njivi, ali i onu na Martvilu, među novoistraženim helenističkim grobovima i grob-

4 As not all typological systems are fully standardized, this study follows the typology established by M. Ugarković (2019a; 2019b) for the Vlaška Njiva necropolis, developed on the basis of Cambi et al. 1980 and Čargo 2010a.

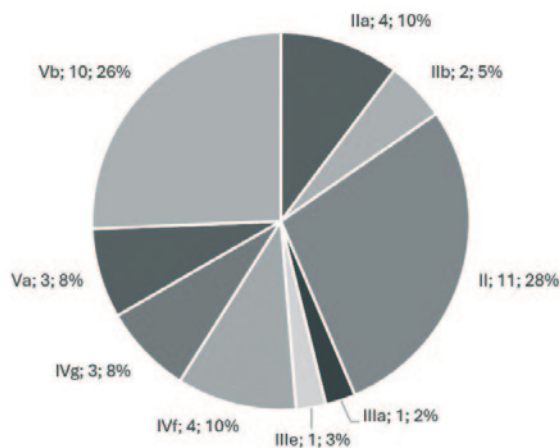
nicama zastupljeno je više tipova i podtipova (dijagram 2) (Ugarković 2019 a 37–55; 2019b; usp. Nikolanci 1962; Cambi et al. 1980; Kirigin 1985; Čargo 2010 a; 2010b; Jovanović 2023).⁴ Najveću poteškoću pri njihovoj jasnoj analizi predstavlja stanje očuvanosti same grobne arhitekture zbog kojeg u pojedinim slučajevima tip/podtip nije moguće jasno ili precizno odrediti.

Najzastupljeniji je tip grobnica zidanih od kamenih klesanaca (II), među kojima se javlja podtip IIa, odnosno grobnice pravilnog pravokutnog oblika obzidane s više horizontalnih redova klesanaca i jednim vertikalnim i podtip IIb sa slično oblikovanom konstrukcijom, no nepravilnijeg oblika kod kojeg jedan dio arhitekture po potrebi djelomično preuzima kamena litica (sl. 3). U podtip IIa mogu se jasno pripisati najmanje četiri istražene grobnice (G14, G44, G45, G63). Kameni klesanci, nerijetko različite veličine i oblika, najčešće su složeni u suho, u jednom vertikalnom redu i više horizontalnih redova, a ponekad s tanjim slojem gline u svojstvu veziva. Uobičajena je tendencija poravnjanja vanjskog lica klesanaca na način da oblikuju unutarne stijenske grobnice koje su ponekad i dodatno ožbukane. Takve grobnice mogu biti postavljene uz matičnu stijenu, često dodatno priklesanu kako bi se mogla prilagoditi predviđenoj grobnoj arhitekturi. Grobnice ovog podtipa obično su slične u dimenzijama koje kod novoistraženih primjera variraju u dužini 1,7–2,0, odnosno širini 0,7–1,2 m. Dvije helenističke grobnice nešto nepravilnijeg oblika moguće je pripisati tipu IIb (G39, G41). Dimenzije novoistraženih grobnica tog podtipa variraju u dužini od 2,0–2,3 m, odnosno širini 1,5–1,6 m. Jedanaest grobnica (G15, G20, G21, G38, G42, G43, G47, G49, G50, G51, G58) zbog lošeg stanja očuvanosti moguće je tek okvirno smjestiti u tip II. Iako je inhumacijski grob G58 značajno devastiran i u njemu je pronađena tek jedna kost, konstrukcija pravilne četvrtaste grobne rake uklesane u matičnoj stijeni odgovara grobnicama tipa II. Ni u jednom slučaju nije zabilježen pokrov *in situ*, što dodatno ukazuje na razinu očuvanosti grobnih cjelina. Ponekad je više takvih grobnica sljubljeno jedna uz drugu, kao na primjerima G39 i G41 te G42 i G43. U pojedinim grobnicama dno je posuto morskim šljun-

tal courses of hewn stone blocks and a single vertical course, while Subtype IIb includes more irregularly shaped tombs, in which natural rock formations were incorporated into the architecture as needed (Fig. 3). At least four of the newly excavated tombs can be confidently assigned to Subtype IIa (G14, G44, G45, G63). The stone blocks, often varying in size and shape, were typically laid dry in one vertical and several horizontal courses, occasionally with a thin layer of clay serving as a binding agent. A common feature is the alignment of the outer block faces to form the internal walls of the tombs, which were sometimes additionally plastered. These tombs were frequently set against the bedrock, which was occasionally trimmed to accommodate the intended funerary architecture. Tombs of Subtype IIa generally show consistent dimensions, with the newly excavated examples measuring 1.7–2.0 m in length and 0.7–1.2 m in width. Two Hellenistic tombs of somewhat irregular shape can be assigned to Subtype IIb (G39, G41), with lengths ranging from 2.0–2.3 m and widths from 1.5–1.6 m. Eleven tombs (G15, G20, G21, G38, G42, G43, G47, G49, G50, G51, G58) could only be tentatively classified as Type II due to poor preservation. Although inhumation grave G58 was heavily disturbed and contained only a single bone, its square burial pit carved into the bedrock corresponds to the Type II architectural model. No tomb covers were identified *in situ*, further reflecting the degree of preservation of the burial features. In some cases, multiple tombs were closely grouped, as seen in G39 and G41, and in G42 and G43. The floors of certain tombs were lined with sea gravel—a practice previously documented in Issaeen necropolises and, earlier, among indigenous populations along the eastern Adriatic coast (Ugarković 2019a: 121). This type of tomb, characteristic of the Hellenistic period, has been recorded at both the eastern and southwestern Issaeen necropolises, as well as at the Rasadnik Palmi site, and regionally to the south in Budva and to the north at Velika Mrdakovica and Dragišić (Brusić 1980; 2000; Cambi et al. 1980; Čargo 2008; 2010 a; Marković 2012; Ugarković 2019a: 39–40; Jovanović 2023: 116–120).

Type III is characterized by tomb constructions combining various arrangements of vertically and horizontally placed stone slabs, hewn blocks, and natural bedrock (Ugarković 2019a: 40–41). Subtype IIIa, in which one side is formed by the bedrock while the remaining sides are defined by irregular stone blocks, may include the structure containing graves G22–G22a (Fig. 4: 1–3).

⁴ Budući da nisu sve tipologije u cijelosti ujednačene, u ovom se radu koristi tipologija koju je nastavno na Cambi, et al. 1980 i Čargo 2010a, za nekropolu na Vlaškoj njivi doradila M. Ugarković (2019a; 2019b).

Dijagram 2 – Tipovi i podtipovi grobne arhitekture inhumacijskih grobova (izradio: P. Domines Peter)
Diagram 2 – Types and subtypes of inhumation graves (made by: P. Domines Peter)

Sl. 3 – Primjeri helenističke grobne arhitekture – podtip IIa (G14, G44, G45), IIb (G39, G41), II (G42, G43) (snimili: M. Vidović, J. Barbarić; doradio: P. Domines Peter)

Fig. 3 – Examples of Hellenistic grave architecture – subtype IIa (G14, G44, G45), IIb (G39, G41), II (G42, G43) (photos by: M. Vidović, J. Barbarić; adapted by: P. Domines Peter)

kom, a takva je praksa već dokumentirana na isejskim nekropolama, iako se isti običaj još ranije javlja kod domorodačkog stanovništva na istočnom Jadranu (Ugarković 2019a: 121). Ovaj tip grobnica, karakterističan za helenističko

These graves were discovered in the central part of trench B, in close proximity to two previously excavated slab-built tombs (G212 and G150) investigated in 1983. Based on their spatial position, graves G22–G22a can be assigned to the

razdoblje, prethodno je zabilježen na istočnoj, ali i jugozapadnoj isejskoj nekropoli, kao i kod rasadnika palmi, ali regionalno južnije u Budvi, te sjevernije u Velikoj Mrdakovici i Dragišiću (Brusić 1980; 2000; Cambi et al. 1980; Čargo 2008; 2010 a; Marković 2012; Ugarković 2019a: 39–40; Jovanović 2023: 116–120).

Tip III karakterizira oblik grobne konstrukcija u različitim kombinacijama okomito i horizontalno postavljenih kamenih ploča, klesanaca i žive stijene (Ugarković 2019a: 40–41). U podtip IIIa – u kojem jednu stranu preuzima živa stijena, dok su ostale definirane debljim i nepravilnijim kamenim blokovima – mogla bi se smjestiti konstrukcija u kojoj se nalaze grobovi G22–G22a (sl. 4: 1–3). Potonji su otkriveni u središnjem dijelu sonde B, u neposrednoj blizini dvije grobnice od pravilnih kamenih ploča (G212 i G150) koje su prethodno istražene 1983. godine. S obzirom na njihov prostorni položaj i grobovi G22–G22a mogu se pripisati najvećem grobnom nukleusu kasnohelenističkih i rimskih grobova koji je novim istraživanjima u cijelosti definiran. Riječ je jedinstvenom prostoru u okviru istočne nekropole koji karakterizira kontinuitet pokapanja i interna prostorna organizacija – koja je kao takva oblikovana već u helenističko doba –s monumentalnim grobnicama od kamenih ploča, artikuliranom arhitekturom od kamenih blokova i više suhozidova koji definiraju i razdvajaju uže skupine grobova (subnukleuse) (Ugarković 2019a: 178). Po načinu izgradnje grobna konstrukcija G22–G22a formalno je slična grobovima iz podtipa IIIa, no u odnosu na dosad zabilježene primjere (npr. Ugarković 2019b: G49, G98) značajno se razlikuje veličinom i upotrebom masivnih i grubo obrađenih kamenih blokova. Blokovi su složeni u suhozidnoj strukturi koji ograđuje četvrtasti prostor, unutarnjih dimenzija 2,4 x 2,7 m. Za potrebe smještaja grobova stijena je četvrtasto priklesana pod pravim kutom, dok je praznina između stijene i suhozidnih struktura nivelirana kamenjem. Grob G22, smješten na zapadnoj strani ograđenog prostora, dodatno je oblikovan kamenim klesancima vodoravno složenih na dužim stranama, dok ga na sjevernom dijelu definira matična stijena, pa bi se sam grob mogao smjestiti u novi podtip ove grobne arhitekture, IIIe (sl. 4: 3). S obzirom na njegov stratigrafski položaj nije moguće isključiti da predstavlja kronološki najraniji ukop koji je kao takav povezan s oblikovanjem prostora za grobne svrhe. S druge strane, grob

largest nucleus of Late Hellenistic and Roman burials, which has now been fully defined through the recent excavations. This distinctive area of the eastern necropolis is notable for the continuity of burial and the internal spatial organization established already during the Hellenistic period. It is marked by monumental slab-built tombs, articulated stone-block architecture, and multiple dry-stone walls that define and separate smaller groups of graves (sub-nuclei) (Ugarković 2019a: 178). In terms of construction, the G22–G22a tomb complex corresponds formally to Subtype IIIa but differs significantly from previously documented examples (e.g., Ugarković 2019b: G49, G98) in its scale and the use of massive, roughly hewn stone blocks. These blocks are arranged in a dry-stone structure enclosing a quadrangular space with internal dimensions of 2.4 x 2.7 m. To accommodate the graves, the bedrock was cut at right angles to form a rectangular space, and the void between the bedrock and the dry-stone walls was leveled with smaller stones. Grave G22, situated on the western side of the enclosed area, is further defined by horizontally laid hewn stones along its longer sides, while its northern edge is formed by the bedrock. This construction suggests that the grave may represent a distinct subtype (IIIe) within this architectural type (Fig. 4: 3). Based on its stratigraphic position, G22 may represent the earliest burial associated with the initial formation of this funerary space. Grave G22a occupies the southeastern half of the enclosure, although no traces of additional modification were observed. The large quantity of mixed finds within the graves and upper layers indicates repeated reuse of this space for burial purposes. Carving bedrock to create space for tombs is not uncommon in the eastern necropolis (cf. Ugarković 2019a: G31, G32), yet the use of massive stone blocks for enclosure is particularly noteworthy. While this represents a unique situation overall, several closely comparable Type III tombs are known from the eastern necropolis, dating from the late 3rd to 1st centuries BC (Ugarković 2019a: 41; 2019b: G220, 92, 93), with G22–G22a securely dated to the late 2nd and 1st centuries BC. On the northeastern side of the G22–G22a tomb complex, three large stone blocks form a smaller quadrangular space measuring 1.2 x 1.5 m internally. This likely represents an additional burial belonging to Subtype IIIa. It appears to have gone unrecognized in earlier investigations, and the substantial accumulation of construction debris within it indicates later disturbance.

G22a zauzima jugoistočnu polovicu ograđenog prostora, no nisu zamijećeni tragovi dodatnog uređivanja. Pritom, treba naglasiti kako velika količina ispremiješanih nalaza koji su pronađeni unutar grobova i u gornjih slojevima ukazuje na višekratno korištenje ovog prostora za pogrebne svrhe. Priklesivanje matične stijene kako bi se oblikovao prostor za smještaj grobova nije neuobičajena praksa na istočnoj nekropoli (usp. Ugarković 2019a: G31, G32), no u ovom se slučaju ističe upotreba masivnih kamenih blokova za njegovo ograđivanje. Iako je ovdje u cjelini riječ o jedinstvenoj situaciji, nekoliko bliskih primjera grobova koji se svrstavaju u tip III poznajemo otprije s istočne nekropole i datiraju se od kasnog 3. do 1. st. pr. Kr. (Ugarković 2019a: 41; 2019b: G220, 92, 93), a podmaklo 2. i 1. st. pr. Kr. je datacija i G22–G22a. Sa sje-

According to the typology of tomb architecture at Vlaška Njiva, the newly excavated burials include inhumation graves of Types IV and V (Diagram 2) (Ugarković 2019a). Type IV refers to inhumation graves dug into the ground, either simple or partially constructed with stone, ceramic, or wooden elements, and covered with various types of grave lids (Ugarković 2019a: 42–47). Among a total of seven graves of this type, Subtypes IVf and IVg are represented (Fig. 5). Four graves belong to Subtype IVf (G30, G34, G36, and G46), which consists of graves dug into the ground and furnished with wooden architecture. Based on the associated grave goods, three of these (G30, G36, and G46) can be dated to the Roman period, while one (G34) remains chronologically undetermined. The wooden architecture—likely representing a coffin or another type of wooden bier—is

Sl. 4 – 1 Pogled na grobnu arhitekturu G22–G22a (snimio i doradio: P. Domines Peter); 2 novoistraženi dio nukleusa (crno), položaj grobova G22–G22a i druga arhitektura (podloga: plan nekropole Vlaška Njiva; izradili: D. Gerić, B. Penđer; digitalizirala: J. Beneta; temeljem novih rezultata doradio: P. Domines Peter); 3 Grob 22 s priložima (snimila: M. Vidović)

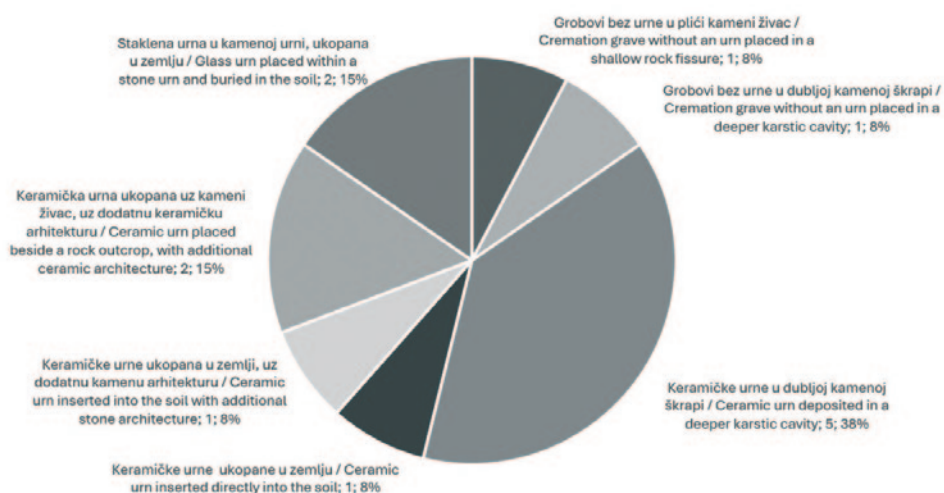
Fig. 4 – 1 View of grave architecture G22–G22a (photo and adapted by: P. Domines Peter); 2 newly discovered part of nucleii (black-marked), position of graves G22–G22a and other architectural features (base: plan of the necropolis Vlaška Njiva; made by: D. Gerić, B. Penđer; digitalised by: J. Beneta; updated with new results by: P. Domines Peter); 3 Grave 22 with grave goods (photo by: M. Vidović)

veroistočne strane na grobnu arhitekturu G22–G22a nadovezuju se tri veća kamena bloka koja formiraju manji četvrtasti prostor, unutarnjih dimenzija 1,2 x 1,5 m. Vjerojatno je riječ o još jednoj grobnoj cjelini koja bi se mogla pripisati podtipu IIIa. Čini se da nije zamijećena prilikom ranijih istraživanja i s obzirom na veću količinu građevinske šteta u njezinoj zapuni očito je pretrpjela kasniju devastaciju.

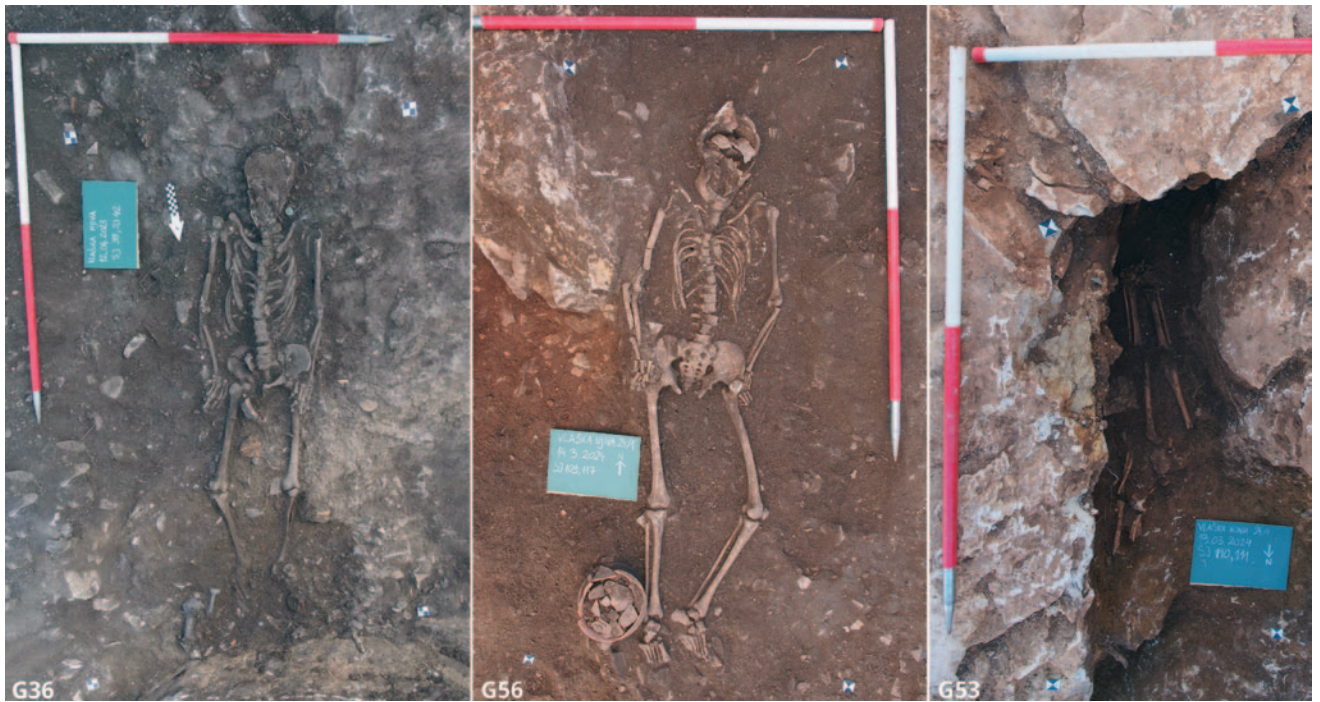
Prema tipologiji grobne arhitekture na Vlaškoj njivi među novoistraženim grobovima javljaju se tipovi inhumacijskih grobova IV i V (dijagram 2) (Ugarković 2019a). Tip IV odnosi se na inhumacijski grob u zemlji, običan ili s djelomičnom kamenom, keramičkom ili drvenom arhitekturom te različitim tipovima pokrova (Ugarković 2019a: 42–47). Među ukupno sedam grobova ovog tipa zastupljeni su podtipovi IVf i IVg (sl. 5). Četiri groba pripadaju podtipu IVf (G30, G34, G36 i G46) koji predstavlja raku ukopanu u zemlji s drvenom arhitekturom. Na osnovi grobnih nalaza tri se groba (G30, G36 i G46) mogu smjestiti u rimsko razdoblje, dok je jedan (G34) zasad kronološki neodrediv. Drvena arhitektura, potencijalno lijes ili neka druga vrsta podloge, uglavnom je indicirana nalazima čavla. Ponekad se može javljati i konstrukcija od naslaganog kamenja, čiji tragovi su uočeni kod G30, dok je u jednom primjeru drvena konstrukcija groba vjerojatno bila položena neposredno na matičnu stijenu (G36). Podtipu IVg

mainly indicated by the presence of nails. In some cases, a construction of stacked stones was incorporated, as observed in G30, whereas in one case (G36) the wooden structure appears to have been placed directly on the bedrock. Subtype IVg includes simple, irregularly shaped graves covered with an earthen lid, partially dug into the ground, with one side leaning against unworked or roughly cut bedrock. Three graves belong to this subtype (G35, G56, G57), two of which correspond to the Roman horizon (G56, G57), while one (G35) remains chronologically undetermined. The case of G35 is particularly noteworthy, as the skeletal remains were slightly displaced during the burial of a younger grave, G34, located immediately adjacent and sharing the same orientation. Wooden constructions, graves featuring stone elements, and graves partially cut into the ground and partially set against bedrock have been previously documented among Hellenistic graves in the eastern necropolis (Ugarković 2019a: 45). Although similar types of graves have also been suggested at the Martvilo necropolis (Nikolanci 1962: 63), they were not recorded through systematic archaeological excavation (Jovanović 2023: 124–125).

Type V includes graves cut into rock outcrops, distinguished by several subtypes: graves dug into shallow, irregular bedrock (Va); graves located in crevices and covered with earth (Vb); graves cut into bedrock and covered with pithos frag-

Dijagram 3 – Oblici grobne arhitekture paljevinskih grobova (izradio: P. Domines Peter)
Diagram 3 – Forms of cremation graves (made by: P. Domines Peter)

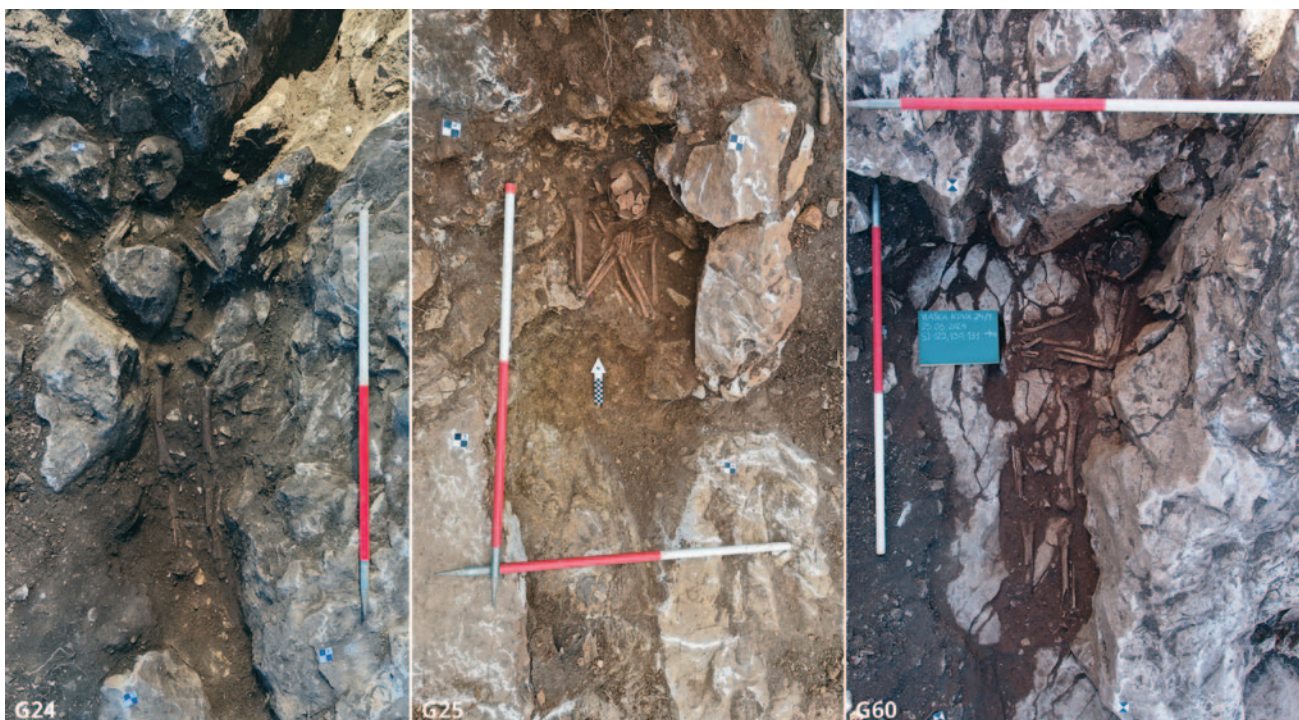
Sl. 5 – Grobovi – G36 (IVf), G56 (IVg), G53 (potencijalni dječji grob) (snimio: J. Barbarić; doradio: P. Domines Peter)
Fig. 5 – Inhumation graves – G36 (IVf), G56 (IVg), G53 (potential children's grave) (photo by: J. Barbarić; adapted by P. Domines Peter)

koji obuhvaća jednostavne grobne rake, nepravilna oblika, pokrivene zemljanim pokrovom, dijelom ukopane u zemlji dok se jednom stranom naslanjaju na živu stijenu, neobrađenu ili priklesanu, pripadaju također tri groba (G35, G56 i G57), pri čemu su dva vezana uz rimski horizont (G56, G57), a jedan je kronološki neodređen (G35). Osobito je zanimljiv primjer G 35 čiji kosturni ostaci su blago dislocirani prilikom ukapanja mlađeg groba G34 pored njega s kojim dijeli istu orijentaciju. Drvene konstrukcije, grobovi s kamenom arhitekturom, kao i grobne rake koje su dijelom ukopane u zemlji, a dijelom uz matičnu stijenu, dokumentirane su već ranije i među helenističkim grobovima na istočnoj nekropoli (Ugarković 2019a: 45). Iako postoje određene naznake postojanja svojevrstnih grobnih raka i na nekropoli Martvilo (Nikolanci 1962: 63), iste ipak nisu zabilježene u stručnim arheološkim iskopavanjima (Jovanović 2023: 124–125).

U tip V klasificirani su grobovi u kamenim liticama, pri čemu se razlikuju grobovi ukopani u plići nepravilni živac (Va) i grobovi u škrapama (Vb), sa zemljanim pokrovom, kao i grobovi ukopani u živac s pokrovom od komada pitosa (Vc) ili manjom kamenom gomilom (Vd) (Ugarković 2019a: 47–49). Među novoistraženim

ments (Vc); and those marked by a small stone mound (Vd) (Ugarković 2019a: 47–49). Among the newly excavated graves, thirteen inhumations can be assigned to this type. These include Subtype Va with three graves (inhumations G28, G37, G61) and Subtype Vb with ten graves (inhumations G9, G10, G24, G25, G33, G40, G48, G52, G54, G60) (Fig. 6). Most graves of this subtype cannot be securely dated, while only one (G48) can be confidently attributed to the Roman period. The deceased were predominantly adults, buried directly in the shallow bedrock (Va) or within deeper crevices (Vb), which were occasionally shaped as needed and then covered with earth. Examples of this type of grave are relatively rare at the eastern necropolis, documented in both Hellenistic and Roman contexts as well as in several undetermined places (Ugarković 2019a: 47–49). They are even less frequent at the southwestern necropolis (Kirigin, Marin 1985: 47; Jovanović 2023: 125–127) and occur individually at Stonca and Stagna—sites now located in the central part of Vis (Rapanić 1960: 42; Cambi et al. 1980: 66).

Due to the poor state of preservation of the osteological remains and the scarcity of intact contexts, determining the orientation of the deceased is challenging and, in some cases, impos-

Sl. 6 – Grobovi podtipa Vb – G24, G25, G 60 (snimio: J. Barbarić)
Fig. 6 – Graves of subtype Vb – G24, G25, G60 (photo by: J. Barbarić)

grobovima u ovaj tip se može smjestiti trinaest inhumacijskih grobova, među kojima je zastupljen podtip Va s tri groba (inhumacijski G 28, G37, G61) i podtip Vb s deset grobova (inhumacijski: G9, G10, G24, G25, G33, G40, G48, G52, G54, G60) (sl. 6). Najveći broj grobova ovog podtipa ne može se vremenski odrediti, dok se samo jedan grob (G48) može sa sigurnošću opredijeliti u rimsko razdoblje. Pokojnici su uglavnom odrasle osobe sahranjene izravno u plicu (Va) ili dublju (Vb) škrapu koja je, po potrebi, bila priklesana, a grob prekriven zemljanim pokrovom. Primjeri grobova ovog tipa nisu osobito brojni na istočnoj nekropoli, dokumentirani su u helenističkom i rimskom periodu, ali i kao vremenski neodređeni (Ugarković 2019a: 47–49), dok se u još manjoj mjeri pojavljuju i na jugozapadnoj nekropoli (Kirigin, Marin 1985: 47; Jovanović 2023: 125–127) te pojedinačno u uvali Stonca i Stagni (danas u središnjem dijelu Visa) (Rapanić 1960: 42; Cambi et al. 1980: 66).

S obzirom na loše stanje očuvanosti osteoloških ostataka i rijetke intaktne grobne cjeline definiranje orijentacija pokojnika značajno je otežano, a u pojedinim primjerima i nemoguće. Helenističke grobnice Vlaške njive obilježava veći broj pokojnika koji je primarno povezan uz višekratno pokapanje uže ili šire obitelji. Iz tog razloga kosti su ve-

sible. The Hellenistic tombs at Vlaška Njiva are characterized by multiple individuals within the same structure, reflecting the repeated burial of close or extended family members. As a result, the bones are frequently commingled and poorly preserved, preventing consistent determination of body orientation. In terms of Hellenistic grave architecture, particularly Types II and III, no clear orientation pattern associated with a specific type has been observed, as the tomb constructions were often adapted to the configuration of the bedrock. Eight tombs are oriented along a northwest–southeast axis, seven along the opposite northeast–southwest axis, three along a north–south axis, and one could not be confidently measured. Some graves form part of the same nucleus or display interconnected constructions (e.g., nucleus G39, 41–44). Intact skeletal remains were documented in three graves (G39, G41, and G49), corresponding to the chronologically youngest or oldest burials—those that, despite repeated reuse, remained undisturbed.

Although individual inhumation graves display various orientations, often influenced by the alignment of the stone grave architecture (such as rock-cut or shallow rock graves), certain patterns can be observed. Among eleven

činom ispremiješane, često i loše očuvane, stoga pravilnosti u orijentacijama pokojnika obično nije moguće ustanoviti. Kod orijentacije helenističke grobne arhitekture, posebice tipa II i III dosad nisu primijećeni jasni obrasci koji bi bili povezani uz određeni tip, s obzirom da je grobna konstrukcija često prilagođena konfiguraciji matične stijene. Osam grobnica dužom je stranom orijentirano u smjeru sjeverozapad – jugoistok, sedam je orijentirano suprotno, u smjeru sjeveroistok – jugozapad, tri u smjeru sjever – jug, a kod jednog primjera točnu orijentaciju nije moguće sa sigurnošću ustanoviti. Pritom, uz takve sličnosti treba povezati i činjenicu da neki od grobova pripadaju istim nukleusima ili su njihove grobne konstrukcije međusobno sljubljene (npr. nukleus G39, 41–44). Intaktni kosturni ostaci dokumentirani su u tri groba (G39, G41 i G49), gdje je riječ o kronološki najmlađim ili najstarijim pokopima koji su, unatoč višekratnom korištenju, ostali neporemećeni.

Iako pojedinačni inhumacijski grobovi pokazuju različite orijentacije, a često su prilagođeni i smjeru pružanja kamene grobne arhitekture (škrapa ili plićih litica), moguće je primijetiti određene obrasce. Kod 11 inhumacijskih grobova orijentacija pokojnika je sjever – jug. Glava na sjeveru dokumentirana je u pet primjera (G25, G30, G34, G48, G56), a u jednako toliko slučajeva se javlja na južnoj strani (G24, G36, G40, G53, G57). U prvom slučaju tri groba pripadaju rimskom razdoblju (G30, G48, G56), dok je ostalima nepoznata datacija. S druge strane, glava na jugu je primijećena kod dva groba koja sa sigurnošću pripadaju rimskom razdoblju (G 36, G57). U pet primjera su pokojnici orijentirani u smjeru sjeveroistok – jugozapad, češće glavom okrenuti jugozapadu (G54, G60, G61), nego sjeveroistoku (G46, G52). Jedan grob orijentiran je u smjeru zapad – istok, s glavom na zapadu (G28). Ruke su obično položene uz tijelo pokojnika, no u pet primjera zamijećen je položaj prekrivenih ruku na prsima (G24, 25, 57, 60) ili zdjelici (G30). Posebno je zanimljiv grob G24 orijentacije sjever – jug, s glavom na jugu i dva veća kamena (namjerno postavljena?) na prsima pokojnika. Ističe se i primjer groba G52, s orijentacijom sjeveroistok – jugozapad i pokojnikom čiji je gornji dio tijela položen na leđa, s rukama na prsima, dok su noge postavljene u blago zgrčenom položaju. Iako nema potvrđenu dataciju, prethodno su poznati nalazi pokojnika u zgrčenom ili poluzgrčenom položaju na lijevom i desnom boku, koji se javljaju od 4. do prve polovice 2. st. pr. Kr., a obično se vežu uz pogrebni običaj domorodačkog stanovništva, pa mogu sugerirati prisustvo tih aspekta kod

inhumation graves, the deceased are oriented along a north–south axis. The head is positioned to the north in five cases (G25, G30, G34, G48, G56) and to the south in an equal number of cases (G24, G36, G40, G53, G57). Within the first group, three graves (G30, G48, G56) belong to the Roman period, while the remaining two are undated. In the second group, a southward head orientation is noted in two securely Roman graves (G36, G57). Five graves exhibit a northeast–southwest orientation, with the head more frequently placed to the southwest (G54, G60, G61) than to the northeast (G46, G52). One grave (G28) is oriented west–east, with the head to the west. The arms are typically positioned alongside the body; however, in five cases crossed arms were observed—either on the chest (G24, G25, G57, G60) or on the pelvis (G30). Of particular note is grave G24, oriented north–south with the head to the south, in which two large stones appear to have been deliberately placed on the chest of the deceased. Another notable example is grave G52, oriented northeast–southwest, where the upper body of the deceased lies on the back with the hands on the chest, while the legs are slightly flexed. Although this grave lacks a secure date, earlier excavations documented individuals buried in flexed (fetal-like) or semi-flexed positions on either the left or right side, dating from the 4th to the first half of the 2nd century BC. These burials are typically associated with indigenous burial practices, suggesting the presence of these customs among certain members of the Issa community (Ugarković 2019a: 187–188). In previously excavated parts of the necropolis, Hellenistic burials were documented with the head oriented either north or south, the latter more frequently occurring in multiple interments (Ugarković 2019a: 187). The new finds, however, demonstrate that this pattern was not consistent. The presence of one or both hands placed on the pelvis or chest, documented in Hellenistic graves (Ugarković 2019a: 187), also appears in Roman and undated burials. In addition, several Roman-period graves have been documented with stone slabs placed on the chest of the deceased (Ugarković forthcoming).

A total of 13 cremation graves (G1–2, 5, 6, 7, 12–13, 16, 17, 31, 32, 62, 64) were documented, all belonging exclusively to the Roman horizon (Fig. 7). In eleven cases, ceramic, glass, or stone urns formed part of the grave architecture, whereas in two cremation graves the

pojedinih članova isejske zajednice (Ugarković 2019a: 187–188). U prethodno istraženom dijelu nekropole, helenistički su ukopi dokumentirani s glavom na sjeveru i jugu s tim da je zamijećeno da se posljednje javlja u grobovima/grobnicama s više pokojnika (Ugarković 2019a: 187), no novi nalazi ukazuju da to ne mora uvijek biti slučaj. Jedna ili dvije ruke na zdjelici ili prsima pokojnika pojavljuju se već u helenističkim grobovima (Ugarković 2019a: 187), a mogu se naći i u onima rimske ili nepoznate datacije, dok su dokumentirani i pojedini primjeri grobova iz rimskog razdoblja gdje su kamene ploče javljaju na pokojnikom prsima (Ugarković, u pripremi).

Ukupno je dokumentirano 13 paljevinskih grobova (G1–2, 5, 6, 7, 12–13, 16, 17, 31, 32, 62, 64) koji pripadaju isključivo rimskom horizontu (sl. 7). U 11 grobova kao dio grobne arhitekture korištena je keramička, staklena ili kamena urna, dok je kod dva paljevinska groba depozit položen izravno u plići kamenu živac (G5), odnosno dublju kamenu škrapu (G6), pa spomenuta dva groba predstavljaju podtipove grobne arhitekture Va, odnosno Vb. Na temelju istraženog uzorka moguće je izdvojiti dvije skupine paljevinskih ukopa u urnama – grobove u keramičkim urnama i grobove u staklenim urnama koje su položene unutar kamenih urni. U pet su primjera (G7, G31, G32, G62, G64) keramičke urne ukopane u kamenu škrapu, koja je tek minimalno priklesana. Dvojni paljevinski grob G1–2 s dvije keramičke urne položene u širu škrapu žive stijene posebno se ističe korištenjem nekoliko većih i pravilno složenih ulomaka amfora koji preuzimaju funkciju grobne arhitekture, što je na ovom primjeru jedini put dokumentirano. Dva paljevinska groba (G16, G17) bila su ukopana u zemlju u keramičkim urnama, s time da je G16 imao i manji obrub od kamenja. U neposrednoj blizini spomenutih grobova dokumentiran je i dvojni grob G12–13 čija grobna arhitektura se sastoji od dvije cilindrične kamene urne s poklopcima u kojima su bile položene staklene urne sa spaljenim ostacima pokojnika. Prethodnim istraživanjima već je utvrđeno da se incineracija počinje pojavljivati kao aspekt isejskog pogrebnog obreda sredinom 1. st. pr. Kr., iako je zabilježen i jedan vjerojatni primjer iz 3. st. pr. Kr. (Ugarković 2019a: 42, 49). Na obje isejske nekropole pojavljuju se ukopi spaljenih ostataka u urnama koje mogu biti ukopane u zemlju, postavljene dijelom uz matičnu stijenu, te djelomično ili cjelovito obrubljene kamenjem (Katić 2009; Čargo 2010 a; Ugarković 2019a: 49; Jovanović 2023: 127–132). Keramička je urna kao izbor grobne arhitekture zabilježena

deposits were placed directly into a shallow rock-cut grave (G5) or a deeper rock-cut pit (G6), corresponding to Subtypes Va and Vb of grave architecture. Based on the investigated sample, two principal groups of cremation urn burials can be distinguished: those employing ceramic urns and those containing glass urns placed within stone urns. In five instances (G7, G31, G32, G62, G64), the ceramic urns were buried in rock-cut pits. The double cremation grave G1–2, containing two ceramic urns set within a broad natural rock-cut depression, is particularly notable for its use of several large, carefully arranged amphora fragments as part of the grave architecture—a feature unique to this site. Two additional cremation graves containing ceramic urns (G16, G17) were interred in the ground, with G16 featuring a small stone enclosure. In close proximity, a double grave (G12–13) was documented, its architecture comprising two cylindrical stone urns with lids, each containing a glass urn that held the cremated remains of the deceased. Previous research indicates that cremation began to appear in Issaeian funerary practice during the mid-1st century BC, although one probable example dates to the 3rd century BC (Ugarković 2019a: 42, 49). Both Issaeian necropolises include burials of cremated remains in urns, which may be placed in the ground, partly against natural rock, and partly or fully enclosed with stones (Katić 2009; Čargo 2010 a; Ugarković 2019a: 49; Jovanović 2023: 127–132). The use of ceramic urns as grave architecture has also been documented at the recently investigated site of Goveja on the island of Vis (Ugarković et al. 2023). The use of glass urns within ceramic or stone urns is typical of Roman burial contexts and has been documented at both Issaeian necropolises (Nikolanci 1952; Katić 2009: 106–107; Ugarković, forthcoming).

Although earlier typologies of Hellenistic funerary architecture at the eastern necropolis distinguished between types used for adult burials and those attributed to children, a clear separation of children's graves—or other subdivisions based on age or sex—cannot currently be established without anthropological analysis. Nevertheless, based on the preservation state of the graves and the dimensions of the skeletons, it can be assumed that at least four inhumation graves (G8, G11, G53, G55) represent the burials of younger individuals interred separately. These graves were placed either in deeper rock-

Sl. 7 – Rimski paljevinski grobovi (snimili: P. Domines Peter, M. Vidović, J. Barbarić; doradio: P. Domines Peter)
Fig. 7 – Roman cremation graves (photos by: P. Domines Peter, M. Vidović, J. Barbarić; adapted by: P. Domines Peter)

i na nedavno obrađenom grobu s viškom predje-la Goveja (Ugarković et al. 2023). Upotreba staklenih urni unutar kamenih i keramičkih urni vrlo je tipična za rimske grobne kontekste, pa je tako dokumentirana na obje isejske nekropole (Nikolanci 1952; Katić 2009: 106–107; Ugarković, rimski horizont, u pripremi za tisak).

Iako je u ranijim tipologijama helenistička grobna arhitektura istočne nekropole bila podijeljena na tipove koji su se koristili za sahranu odraslih pokojnika i tipove korištene za pokope djece, treba napomenuti kako jasno izdvajanje dječjih grobova ili druge podjele na osnovi dobi ili spola trenutno nisu moguće bez antropoloških analiza. Ipak, s obzirom na očuvanost grobova i dimenzije skeleta moguće je pretpostaviti da najmanje četiri kosturna groba (G8, G11, G53, G55) predstavljaju ukope osoba mlađih životnih dobi koje su zasebno sahranjene. Spomenuti grobovi ukopani su u dublju kamenu škrapu (G8, G53) ili u plići kamenu živac (G11, G55) pa bi se temeljem toga mogli odrediti u tip V, odnosno podtipove Va i Vb dječje grobne ar-

cut pits (G8, G53) or in shallower rock-cut depressions (G11, G55), and on this basis may be classified as Type V, specifically Subtypes Va and Vb, within the context of children's grave architecture. The skeletal remains are generally poorly preserved, and grave goods are either absent or lack clear chronological indicators; consequently, these graves cannot be precisely dated. Children's burials within stone pits have previously been documented in the Hellenistic horizon of the eastern necropolis. Notably, the overall number of children's graves—particularly those of neonates—is considerably lower than that of adult burials and relative to what would be expected given the mortality rates of the child population during the period (Ugarković 2019a: 50; 202–203).

Hellenistic tombs from the 2nd–1st centuries BC stand out for the richness of their grave goods, which can be clearly associated with the standards of the Issaeian funerary context (for the eastern necropolis: Ugarković 2019a, b; for

hitekture. Kostu su većinom loše očuvane, a grobni nalazi izostaju ili nisu kronološki indikativni pa slijedom toga i takve grobove nije moguće pobliže vremenski odrediti. Takvi grobovi u kamenjnoj latici već su zabilježeni u helenističkom horizontu istočne nekropole. Zanimljiv je fenomen da su dječji grobovi, posebice novorođenčadi, zastupljeni u daleko nižem broju, kako u usporedbi s grobovima odraslih osoba, tako i u usporedbi s očekivanom smrtnosti dječje populacije promatranog razdoblja (Ugarković 2019a: 50, 202–203).

Helenističke grobnice iz 2. – 1. st. pr. Kr. ističu se bogatstvom nalaza koji se kvalitativno jasno vežu uz standarde kategorije isejskih grobnih konteksta (za istočnu nekropolu: Ugarković 2019a, 2019b; za jugozapadnu nekropolu: Kirigin 1985; Katić 2009; Čargo 2010 a; Jovanović 2023). Najčešće je zastupljeno stolno i kućansko posuđe tipično za podmakli i kasni helenizam koje je većinom proizvod lokalnog keramičarskog zanata te dijelom uvezeno iz različitih radionica središnjeg i istočnog Mediterana. Atribuiraju se keramičkim vrstama kao što su (kasna) Gnathia keramika, sivopremazana i obična keramika te ostala utilitarna keramika, kao i najčešće tipološkim oblicima poput enofoja, stolnih amfora, skifa, kantara i unguentarija. Uz to, polagane su terakote, predmeti iz skupine personalia, novac i drugi metalni nalazi iz kategorije dijelova nošnje koji u cjelini oslikavaju značajke lokalne proizvodnje koliko i integraciju isejske zajednice u širu regionalnu i mediteransku mrežu kontakata i trgovine. U rimski grobnim kontekstima razmjerno se smanjuje pojava keramičkih posuda, a povećava depozit keramičkih svjetiljki, uz značajnije prisustvo staklenih posuda (balzamarija) i metalnih predmeta, osobito novca koji je često položen uz noge ili glavu pokojnika. U nekoliko grobova priložene su i keramičke posude, poput groba G56 gdje je uz desno stopalo pokojnika dokumentirana naopako okrenuta keramička posuda.

Poseban problem predstavljaju pojedinačni inhumacijski grobovi, gdje se tek šest grobova može pouzdano pripisati rimskom horizontu, a ostatak (18) se temeljem grobne arhitekture, nalaza ili primijenjenog ritusa ne može precizno vremenski odrediti. U potonjim grobnim cjelinama nalazi u potpunosti izostaju ili se obično radi o skromnom broju, često kronološki neodredivih predmeta. Među njima je najveći broj grobova ukopanih u škrapu ili plići živac koji pripadaju tipu V (11), odnosno podtipovima Va (3) i Vb (9). S druge strane, među grobovima ukopanim u zemlju zabilježena su tek dva primjera iz podtipova IVf

the southwestern necropolis: Kirigin 1985; Katić 2009; Čargo 2010 a; Jovanović 2023). The most common finds are tableware and household vessels typical of the developed and late Hellenistic periods, mostly produced in local ceramic workshops and partly imported from various central and eastern Mediterranean workshops. The pottery finds include (late) Gnathia and gray-slipped wares, as well as other utilitarian types represented by typical forms such as enochai, table amphorae, skyphoi, kantharoi, and unguentaria. In addition, terracottas, personalia, coins, and other metal objects—particularly costume and jewelry items—were deposited in the graves. Collectively, these finds reflect both the characteristics of local production and the integration of the Issaeian community into broader regional and Mediterranean networks of contact and trade. In Roman-period funerary contexts, the number of ceramic vessels decreases, while deposits of ceramic lamps become more frequent, alongside a greater presence of glass (balzamaria) and metal objects, particularly coins, which were often placed near the feet or the head of the deceased. In a few graves, ceramic vessels were also included, as in grave G56, where an inverted ceramic vessel was documented next to the right foot of the deceased.

A particular challenge is posed by individual inhumation graves, of which only six can be reliably assigned to the Roman horizon, while the remaining 18 cannot be precisely dated based on grave architecture, associated finds, or the applied rite. In these latter graves, finds are either entirely absent or limited to a few chronologically indeterminate objects. Most of these graves are dug into rock cavities or shallow bedrock and belong to Type V, specifically subtypes Va (3) and Vb (9). Conversely, among graves dug into soil, only two examples of subtypes IVf and IVg have been documented. As previously noted, none of the presumed children's inhumation graves contain elements allowing precise dating. Undated inhumation graves had already been recorded in the eastern necropolis (Ugarković 2019a: 35), and their share among the previously excavated graves was not negligible (13 graves; 12.04%). In the total number of newly excavated graves, this percentage is even higher (32.1%), highlighting the need to prioritize the absolute dating of these graves for a more comprehensive analysis and interpretation of this phenomenon.

i IVg. Već je spomenuto kako niti jedan od pretpostavljenih dječjih inhumacijskih grobova također nema elemenata za preciznu dataciju. Inhumacijski grobovi koji se nisu mogli precizno datirati već su ranije zabilježeni na istočnoj nekropoli (Ugarković 2019a: 35), a njihov udio u ukopnom broju istraženih grobova nije bio zanemariv (13 grobova; 12,04 %). S obzirom da je u ukupnom broju novoistraženih grobova taj postotak još izraženiji (32,1 %) apsolutno datiranje pojedinih grobnih cjelina nameće se kao prioritetni korak za potpuno razmatranje i interpretaciju ovog fenomena.

PROSTORNA DISTRIBUCIJA GROBOVA I NOVE SPOZNAJE O ORGANIZACIJI I DIJAKRONIJSKOM RAZVOJU NEKROPOLE

Temeljem novih podataka mogu se upotpuniti ranije spoznaje o granicama istočne isejske nekropole odnosno o organizaciji i razvoju pogrebnog krajolika s istočne strane gradskih bedema. Evidentno je da se najveća brojnost i gustoća grobova u sondama B i C nadovezuje na ranije istraženu situaciju 1983. godine u kojoj najveći broj grobova upravo dokumentiran u središnjem i jugoistočnom dijelu istražene površine, a primjetna je i jasna tendencija smanjenja tog broja prema sjeveroistoku. Razmatrajući položaje novoistraženih grobova, njihova disperzija jasno ide u prilog ograničenom širenju nekropole, primarno prema sjeveroistoku, odnosno prema gornjim dijelovima padine, a donekle i sjeverno u smjeru uvale Stonca (karta 3). Na sjevernom dijelu zahvaćene površine – uključujući sondu A i sjeverni dio sonde B – primjetno je da grobovi kvantitativno postaju sve rjeđi i raštrkaniji, pa bi, zajedno s ranijim podacima, takva slika mogla sugerirati da je riječ o perifernom dijelu nekropole. S druge strane, temeljem gustoće i koncentracije grobova na središnjem i istočnom dijelu sonde C, moglo bi se, u ograničenom opsegu, pretpostaviti daljnje širenje nekropole prema sjeveroistoku, odnosno višim dijelovima padine gdje treba očekivati i njezinu perifernu zonu, odnosno njezine granične i najudaljenije grobove. Iznenadjujući je izostanak grobnih cjelina – ponajprije grobnica iz helenističkog razdoblja – na prostoru neposredno uz bedeme u sondi C, gdje su dokumentirana samo dva inhumacijska groba neutvrđene datacije. Ipak, pri razmatranju disperzije i ukupnog broja grobova

SPATIAL DISTRIBUTION AND NEW INSIGHTS INTO THE ORGANIZATION AND DIACHRONIC DEVELOPMENT OF THE NECROPOLIS

Based on new data, the previously established understanding of the boundaries of the eastern Issaeian necropolis—as well as the organization and development of the funerary landscape east of the city walls—can be further refined. The highest concentration and density of graves in trenches B and C correspond to the situation documented in 1983, when most graves were located in the central and southeastern parts of the excavated area, with a clear decrease in the number of graves towards the northeast. The spatial distribution of the newly investigated graves supports the view of a limited expansion of the necropolis, primarily towards the northeast, i.e., the upper parts of the slope, and to a lesser extent northwards, towards Stonca Cove (Map 3). In the northern part of the excavated area—including trench A and the northern section of trench B—the graves become progressively fewer and more dispersed, suggesting that this area may represent the periphery of the necropolis. Conversely, the high density of graves in the central and eastern parts of trench C may, to a limited extent, indicate further expansion of the necropolis towards the northeast, corresponding to the upper slope areas, where more peripheral or marginal graves could be expected. Notably, there is a clear absence of burials—particularly Hellenistic tombs—immediately adjacent to the city walls in trench C, where only two inhumation graves of undetermined date were recorded. However, when interpreting the overall distribution and number of graves, it should be noted that trench C was most affected by the disturbance caused by the construction of the solar power plant.

All newly discovered Hellenistic burials date to the late Hellenistic period. The absence of Hellenistic funerary complexes in the northern part of the excavated area (trench A and the northern section of trench B)—which was least affected by recent disturbances—may cautiously support the hypothesis that the Hellenistic necropolis occupied a significantly more limited area, primarily corresponding to the 4th and 3rd centuries BC. In this context, the dynamics of expansion were likely concentrated in the immediate vicinity of the eastern city wall, particularly along its southern

treba uzeti i obzir činjenicu kako je prostor sonde C pretrpio najveću štetu prilikom izgradnje sunčane elektrane.

Svi novootkriveni helenistički ukopi datiraju u period kasnog helenizma. Izostanak helenističkih grobnih cjelina na sjevernom dijelu istražene površine (sonda A i sjeverni dio sonde B), koji je istovremeno najmanje bio izložen recentnim devastacijama, zasad bi, s oprezom, mogao podupirati pretpostavku o znatno užem arealu helenističke nekropole, ponajprije horizonta 4. i 3. st. pr. Kr., u kojoj je dinamika širenja možda bila primarno fokusirana na prostor u neposrednoj blizini istočnog bedema, odnosno njegovog južnog dijela gdje je (u ranijim istraživanjima) zabilježena najveća gustoća grobova iz tog razdoblja. Ne treba isključiti i mogućnost kako je najveća koncentracija grobova na tom prostoru uvjetovana položajem gradskih vrata ili pojasom uz izvangradske komunikacije. Za razliku od jednostavnijih oblika grobne arhitekture koji se javljaju u ranijim periodima, analiza grobnica iz razdoblja 2. i 1. st. pr. Kr. upućuje na rafiniranije i razmjerno skuplje oblike grobne arhitekture, koji se uklapaju i u pretpostavku o ekonomskom zamahu Ise u kasnom helenizmu. Ako se promatraju isključivo položaji kasnohelenističkih grobnica, čini se da je njihova prostorna distribucija prije svega uža, gušća i primarno usmjerena na formiranje manjih nukleusa, temeljenih na biološkoj ili društvenoj povezanosti pokojnika.

Unutarnja struktura nekropole u koju se uklapa i distribucija novoistraženih grobova ukazuje, barem u određenoj mjeri, na plansko organiziranje pogrebnog krajolika u helenističko doba. Ističu se najmanje dvije koncentracije helenističkih grobnica koje oblikuju uže nukleuse. Među najsjevernije grobove iz razdoblja 2. – 1. st. pr. Kr. pripada skupina od pet paralelnih grobnica s višekratnim ukopima – G39, 41, 42, 43, 44 (na sjeveroistočnom dijelu sonde C) koji jasno formira jedan manji nukleus (sl. 8). Još jedan potencijalan nukleus moguće je prepoznati u jugoistočnom dijelu sonde C, u skupini helenističkih grobnica iz 2. – 1. st. pr. Kr. – G38, G45, G48, G49, G50, G51 i G63, od kojih su neke značajno devastirane prilikom miniranja.

Kasnohelenističke grobove G22–G22a, njihovu specifičnu grobnu arhitekturu, kao i paljevinske grobove – G 12–13, 16 i 17 smještene u neposrednoj blizini treba promatrati kao dio šire skupine kasnohelenističkih i rimskih grobova koji oblikuju najveći grobni nukleus antičke Ise, a koji je ovim istraživanjima u potpunosti defi-

section, where previous investigations documented the highest density of graves from this period. It is also possible that the highest concentration of graves in this area was influenced by city gates or peripheral roads situated outside the urban settlement. In contrast to the simpler funerary architecture of earlier periods, the tombs from the 2nd and 1st centuries BC display more refined and comparatively costly architectural forms, consistent with the notion of Issa's economic prosperity during the late Hellenistic period. The spatial distribution of these late Hellenistic tombs appears narrower, denser, and primarily organized into smaller nuclei, likely reflecting biological or social relationships among the buried individuals.

The internal structure of the necropolis, including the distribution of the newly excavated graves, indicates at least a partially planned organization of the funerary landscape during the Hellenistic period. At least two concentrations of Hellenistic tombs stand out, forming smaller nuclei. Among the northernmost graves dating to the 2nd–1st centuries BC is a group of five parallel tombs containing multiple burials—G39, G41, G42, G43, and G44—located in the northeastern section of trench C), clearly forming a distinct nucleus (Fig. 8). Another possible nucleus can be identified in the southeastern part of trench C, comprising a cluster of Hellenistic tombs from the 2nd–1st centuries BC—G38, G45, G48, G49, G50, G51, and G63—several of which were substantially damaged during blasting.

Late Hellenistic tombs G22–G22a, together with their distinctive funerary architecture and the nearby cremation tombs G12–13, 16, and 17, should be considered as part of a broader assemblage of Late Hellenistic and Roman burials that constitute the largest burial nucleus of ancient Issa, now fully delineated through recent investigations (Fig. 4: 2). The prolonged continuity of burials, spanning from the late 2nd century BC to the 3rd century AD, is reflected in the internal spatial organization and the presence of clearly defined units structured according to age and sex. This continuity attests to the persistence of a strong social memory, maintained despite evolving social contexts and funerary practices. Traces of monumental architecture associated with tombs G22–G22a correspond to previously documented remains of megalithic structures in the area, characterized by the use of roughly hewn, massive stone blocks. The so-called megalithic wall, extending through the central part of the nucleus in a northeastward

Sl. 8 – Pogled na nukleus G39, G41, G42, G43, G44 – zračna fotografija (snimio: J. Barbarić)
Fig. 8 – Aerial view of nuclei G39, G41, G42, G43, G44 (photo by: J. Barbarić)

niran (sl. 4: 2). Dugi kontinuitet pokapanja, koji se proteže od kasnog 2. st. pr. Kr. sve do 3. st. po Kristu, ističe se unutarnjom organizacijom prostora i jasno izdvojenim cjelinama uvjetovanim po dobnim i spolnim skupinama. Istovremeno je jasan dokaz održavanja snažne društvene memorije, unatoč promijenjenim društvenim kontekstima i povezanim pogrebnim praksama. Tragovi imponantne arhitekture grobova G22–G22a uklapaju se i u ranije dokumentirane ostatke megalitske arhitekture na ovom prostoru koje obilježava upotreba grubo obrađenih masivnih kamenih blokova. To se ponajprije očituje u vidu tzv. megalitskog zida koji se proteže središnjim dijelom nukleusa u pravcu sjeveroistoka i dijele dvije skupine helenističkih grobova/grobница. S jedne strane zida nalaze G 150 i G161 (dječji), te G212 i G211 (dječji), a s druge G142, G142a i G141 (dječji), što bi upućivalo da su ovdje članovi uži obitelji sahranjeni odvojeno i to odrasli zasebno unutar iste grobne arhitekture, a u neposrednoj blizini djeca u posebnoj grobnoj arhitekturi (Ugarković 2019a: 178). Izbor takve tzv. megalitske gradnje za prostornu organizaciju ovog nukleusa mogao bi reflektirati, ne samo

direction, most prominently expresses this construction technique and separates two groups of Hellenistic tombs. On one side lie tombs G150 and G161 (children's), as well as G212 and G211 (children's), while on the opposite side are tombs G142, G142a, and G141 (children's). This arrangement suggests that members of the same family group were interred separately—adults placed individually within shared funerary architecture, and children positioned in a distinct funerary context nearby (Ugarković 2019a:178). The choice of this megalithic construction for organizing the nucleus may reflect not only a functional spatial division but also a deliberate strategy to emphasize and display the status of higher social and economic strata within a clearly privileged sector of the eastern necropolis. The presence of three tombs composed of stone slabs (Type I) further supports this interpretation, representing more costly and luxurious forms of funerary architecture (Ugarković 2019a: 39). Recent excavations also documented a smaller, north-south-oriented dry-stone wall between tombs G212 and G150 and G161, previously unrecorded, which may indicate an additional division within the same family group.

funkcionalnu prostornu podjelu, već i promišljeni način isticanja i iskazivanja statusa viših društvenih i ekonomskih slojeva na očito privilegiranom mjestu na istočnoj nekropoli. Takav status pokojnika unutar ovog nukleusa indicira i pojava tri grobnice sastavljene od kamenih ploča (tip I), koje se mogu smatrati skupljim i luksuznim oblikom grobne arhitekture (Ugarković 2019a: 39). U novijim istraživanjima je dokumentiran i manji suhozid između grobnica G212 te G150 i G161, orijentacije sjever – jug, koji ranije nije bio zabilježen, a mogao bi isticati dodatnu podjelu između članova uže obitelji.

U rimsko doba istočna nekropola nastavila se u kontinuitetu koristiti za pokapanja. Novi rezultati potvrđuju ranije zaključke kako širenje nekropole ne korespondira s njezin kronološkim rasponom pa se najmlađi grobovi ne pojavljuju najudaljeniji od bedema grada. Iako rimski grobovi zasad pokazuju znatno veću raštrkanost i veći prostorni opseg, nekropola se nije širila horizontalno, što sad dodatno podcrtava i činjenica da su među najsjevernijim grobovima, u sondi A, dokumentirani isključivo paljevinski ukopi (G1–2, 5–7) iz 1. – 2. st. S druge strane, niti vertikalna stratigrafija nije jasno izražena i isključivo je vezana uz pojedine zone gdje je koncentriranje rimskih grobova rezultat kontinuiteta pokapanja i formiranja zajedničkih nukleusa. U novim istraživanjima paljevinski i inhumacijski grobovi su zabilježeni na širem prostoru, a osim jasne koncentracije vidljive kod grobova G12–13, 16 i 17 koji su vezani uz veći nukleus koji se razvija na središnjem dijelu nekropole, drugi paljevinski ukopi se javljaju kako izolirani od susjednih grobova tako i u blizini inhumacijskih grobova. Dvojni grobovi zasad su zabilježeni samo dva slučaja paljevinskih grobova kao jasno odvojene i grupirane cjeline (G1–2, G12–13). Osim paljevinskih, dokumentirani su i rimski inhumacijski grobovi. Iako je na više položaja primjetna koncentracija inhumacijskih (i paljevinskih) grobova – primjerice u sondama B ili C, takve grobove teško je povezati u odvojene skupine ili interpretirati u smislu postojanja organiziranih nukleusa, posebice iz razloga što kod značajnog broja inhumacijskih grobova zasad izostaju direktni kronološki pokazatelji.

Iako je u rimskom razdoblju planska organizacija nekropole općenito slabije izražena u odnosu na helenističko vrijeme, određeni stupanj prostorne strukturiranosti i planskog pokapanja ipak je zadržan. Ranija istraživanja već su po-

During the Roman period, the eastern necropolis continued to be used for burials in an unbroken sequence. New evidence confirms earlier conclusions that the expansion of the necropolis does not correspond to its chronological development, as the youngest graves are not located furthest from the city walls. Although Roman-period graves display considerably greater dispersion and spatial extent, the necropolis did not expand horizontally. This is underscored by the fact that among the northernmost graves in trench A, only cremation burials (G1–2, 5–7) dating to the 1st–2nd centuries AD were documented. Clear vertical stratigraphy is also absent and appears only in specific zones where the concentration of Roman graves results from the prolonged continuity of burials and the formation of nuclei. Recent investigations identified both cremation and inhumation burials across a wider area. Apart from the well-defined cluster comprising tombs G12–13, G16, and G17—linked to a larger nucleus developing in the central part of the necropolis—other cremation burials occur either as isolated units or in proximity to inhumation graves. Double burials have so far been recorded in only two instances of cremation burials, organized as distinct, grouped units (G1–2, G12–13). In addition to the cremation burials, several Roman inhumation graves were documented. While concentrations of both cremation and inhumation graves are visible in several areas—for example, in trenches B and C—such graves are difficult to correlate into distinct groups or interpret as organized nuclei, particularly because many inhumation graves still lack direct chronological indicators.

Although the planned organization of the necropolis during the Roman period is generally less pronounced than in the Hellenistic era, a certain degree of spatial structuring was nonetheless maintained. Earlier research had already identified small groups of cremation and inhumation burials from the 1st–2nd centuries AD that formed minor nuclei organized according to biological and social ties. New data further emphasize the significance of architectural interventions in spatial organization, particularly within the largest burial nucleus of the eastern necropolis, where burial continuity extended for nearly five centuries. Within this nucleus, the construction of new Roman walls has been documented, indicating a partial reorganization of the funerary space during the Roman period. The function of the previously documented so-called megalithic wall—which

kazala postojanje manjih skupina paljevinskih i inhumacijskih grobova iz 1. – 2. st., koje tvore manje nukleuse oblikovane biološko-društvenim vezama. Noviji nalazi dodatno naglašavaju važnost arhitektonske intervencije u organizaciji prostora, osobito unutar najvećeg grobnog nukleusa istočne nekropole, gdje je kontinuitet ukopa trajao gotovo pet stoljeća. Unutar nukleusa dokumentirana je izgradnja novih zidova koji upućuju na djelomičnu reorganizaciju pogrebnog prostora u rimsko doba. Funkcija ranije dokumentiranog tzv. megalitskog zida, koji je u helenističkom razdoblju dijelio prostor nukleusa na dvije cjeline, u rimsko doba ostaje nejasna, no ukop jednog od inhumacijskih grobova u sam zid, djelomično koristeći njegovu kamenu arhitekturu, ukazuje na gubitak njegove svrhe u određenom trenutku. Unutar samog nukleusa mogu se prepoznati tri manja subnukleusa: u sjeveroistočnom kutu formiran je ograđeni prostor u kojem su zabilježeni isključivo paljevinski ukopi, datirani od kasnog 1. st. pr. Kr. do 2. – 3. st. po Kr.; na južnoj strani još jedan zid definira manju skupinu od 12 grobova iz druge polovice 2. i prve polovice 3. st.; u sjeverozapadnom dijelu ističe se skupina od 15 paljevinskih grobova u staklenim i keramičkim urnama, uz jedan skeletni ukop, datirani u razdoblje od kasnog 1. do 3. st. (Ugarković, u pripremi). S obzirom na njihov položaj, posljednjoj se skupini mogu pridružiti i novootkriveni paljevinski grobovi G12–13 te G16 i G17 koji po svemu sudeći pripadaju užoj obiteljskoj grupi.

ZAKLJUČAK

Zaštitnim istraživanjima koja su se nakon gotovo četiri desetljeća nastavila na Vlaškoj njivi istražen je širi prostor uz sjevernu, sjeverozapadnu i zapadnu stranu hotela Issa. Temeljem analize grobne arhitekture i prostorne distribucije definirano je minimalno 56 helenističkih i rimskih grobnih cjelina, a time je omogućeno detaljnije razumijevanje pojedinih aspekata grobnog rituala i organizacije pogrebnog krajolika. Dokumentirani su novi oblici grobne arhitekture, kao i novi podtipovi otprije poznatih oblika što unaprjeđuje poznavanje različitih kulturoloških i društvenih izbora koje stoje u pozadini prakticiranja pojedinih oblika posljednjih počivališta i načina sahranjivanja fizičkih ostataka pokojnika. Potvrđeno je širenje nekropole, primarno prema sjeverozapadnoj strani,

during the Hellenistic period divided the nucleus into two units—remains uncertain in the Roman context. However, the placement of an inhumation grave directly within this wall, partially reusing its stone structure, suggests that the wall had lost its original purpose at some stage. Within the nucleus, three smaller sub-nuclei can be distinguished. In the northeastern corner, an enclosed area contains exclusively cremation burials, dated from the late 1st century BC to the 2nd–3rd centuries AD. On the southern side, another wall defines a smaller group of twelve graves from the second half of the 2nd to the first half of the 3rd century. In the northwestern section, a group of 15 cremation graves placed in glass and ceramic urns, along with a single inhumation, dates from the late 1st to the 3rd century (Ugarković, forthcoming). Considering their location, the recently discovered cremation graves G12–13 and G16–17 can also be associated with this latter group, which likely represents a closely related family unit.

CONCLUSION

Rescue excavations at Vlaška Njiva, resumed after nearly four decades, have covered an extensive area along the northern, northwestern, and western sides of the Issa Hotel. Analysis of the excavated architecture and spatial distribution has identified at least 56 Hellenistic and Roman burial units, enabling a more detailed understanding of certain aspects of funerary rituals and the organization of the burial landscape. These investigations have documented new forms of grave architecture, as well as new subtypes of previously known forms, refining current knowledge of the various cultural and social choices underlying different types of final resting places and methods of interring human remains. The expansion of the necropolis—primarily toward the northwest, i.e., the higher part of the slope extending along the eastern city wall—has been confirmed. Almost all Hellenistic burial units date to the 2nd–1st centuries BC, suggesting both a relatively narrow and concentrated distribution of Hellenistic burials from the 4th and 3rd centuries BC, and a denser distribution of those from the 2nd and 1st centuries BC. In contrast, Roman-period graves exhibit a far more dispersed spatial distribution. A more pronounced concentration and grouping of Hellenistic tombs, organized into smaller nuclei, is also evident. Particularly noteworthy is the largest Issaeon burial nucleus of Late Hellenistic and Roman date, now

Karta 3 – Prostorna distribucija grobova istočne isejske nekropole (podloga: Geoportal DGU, LiDAR 2022/2023, mjerilo 1 : 1000; izradio: P. Domines Peter)

Map 3 – Spatial distribution of graves within the eastern Issaeian necropolis (base: Geoportal DGU, LiDAR 2022/2023, scale 1:1000; made by: P. Domines Peter)

odnosno prema višim dijelovima padine koja se protezala uz istočni gradski bedem. Gotovo sve helenističke grobne cjeline pripadaju razdoblju 2. – 1. st. pr. Kr., što zasad može sugerirati užu i koncentriraniju distribuciju helenističkih ukopa iz 4. i 3. st. pr. Kr., ali i razmjerno užu i gušću

fully defined through recent excavations. This group of clearly delineated graves constitutes a microcosm of the entire necropolis, reflecting the relationships between social memory, material practices, and the construction of multi-layered identities. It also provides a valuable framework

distribuciju onih iz 2. i 1. st. pr. Kr., posebice u odnosu na grobove rimskog perioda, koji su znatno prostorno raštrkaniji. Ujedno se primjećuje i izraženija koncentracija i grupiranje helenističkih grobnica i organizacija manjih nukleusa. Posebno se ističe najveći isejski pogrebni nukleus kasnohelenističkih i rimskih ukopa, koji je zahvaljujući novijim istraživanjima u potpunosti definiran. Ova skupina jasno izdvojenih grobova na neki način predstavlja mikrokozmos čitave nekropole jer reflektira odnos između društvene memorije, materijalnih praksi i oblikovanja slojevitih identiteta, a ujedno i pruža koristan izvor za praćenje kontinuirane (re)organizacije pogrebnog prostora kao sredstva artikuliranja društvenog reda i isticanja statusa unutar zajednice. Prostorna struktura i arhitektonski elementi upućuju da su u njemu bile pokopane međusobno povezane obiteljske skupine koje su, prema sada dostupnim pokazateljima, pripadale višim društvenim i ekonomskim slojevima isejskog društva.

Nažalost, unatoč istraženju opsežnoj površini i višegodišnjim kampanjama, niti ova istraživanja nisu omogućila korak bliže jasnom odgovoru na pitanje gdje se nalazi najranija jezgra nekropole s obzirom da je prostor neposredno uz južni dio istočnih bedema i dalje ostao neistražen. U smislu budućih planova, njegovo se istraživanje apostrofira kao ključni cilj od iznimnog stručnog i znanstvenog interesa, kako za proučavanje najranijih isejskih pogrebnih praksi tako i razumijevanje dijakronijskog razvoja nekropole i njezina odnosa prema urbanom prostoru i njezovoj organizaciji.

Napomene

Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Transformacije identiteta kroz prošlost* (TIPS) kojeg financira Europska unija – NextGenerationEU.

Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom *Transformiranje jadranskog kozmosa: otočnost, povezanost i formiranje globalnih identiteta predrimske Dalmacije* (AdriaCos UIP-2020-02-2419), koji se provodi u Institutu za arheologiju u Zagrebu.

for tracing the continuous (re)organization of burial space as a means of articulating social order and expressing status within the community. The spatial structure and architectural elements indicate that the individuals buried here belonged to interconnected family groups who, according to current evidence, belonged to the higher social and economic strata of Issaeian society.

Unfortunately, despite the extensive area covered, the new data have not brought us closer to a definitive answer regarding the location of the earliest core of the necropolis, as the zone immediately adjacent to the southern section of the eastern walls remained unexcavated. In future research, excavations in this area should be highlighted as a key objective of exceptional scientific importance—not only for studying the earliest Issaeian funerary practices but also for understanding the diachronic development of the necropolis and its relationship to the urban space and its organization.

Acknowledgements

This paper was supported by the project *Transformation of Identities through the Past* (TIPS), funded by the European Union – NextGenerationEU.

This paper was co-financed by the Croatian Science Foundation through the project *Transforming the Adriatic Cosmos: Insularity, Connection and the Formation of Global Identities of Pre-Roman Dalmatia* (AdriaCos, UIP-2020-02-2419), conducted at the Institute of Archaeology in Zagreb.

Translation Prijevod

P. DOMINES PETER, M. UGARKOVIĆ

Proofreading Lektura MARKO MARAS

INTERNETSKI IZVOR INTERNET SOURCE

Geoportal DGU – Geoportal, Državna geodetska uprava / State Geodetic Administration, <https://geoportal.dgu.hr> (pristupljeno 18. 09. 2025.)

LITERATURA BIBLIOGRAPHY

Abramić, M. 1949, Arheološka istraživanja grčke kolonije Isa na otoku Visu, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnost*, Vol. 55, 9–17.

Brusić, Z. 1980, Tehnike grobne i stambene arhitekture na nekim gradinskim naseljima južne Liburnije, in: *Materijali tehnike i strukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom Jadranskom prostoru, znanstveni kolokvij održan u Zadru od 6–8. XII. 1976*, Suić M., Zaninović M. (eds.), Centar za povijesne znanosti, Odjel za arheologiju, Zagreb, 9–14.

Brusić, Z. 2000, Nekropola gradine kod Dragišića, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Vol. 38(25), 1–16.

Cambi, N., Kirigin, B., Marin, E. 1980, Zaštitna arheološka istraživanja helenističke nekropole Isse (1976. i 1979.) – preliminarni izvještaj, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 75, 63–83.

Čargo, B. 2008, Helenistički grobovi kod rasadnika palmi u Visu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 101, 87–142.

Čargo, B. 2010a, Martvilo. Istraživanja jugozapadne isejske nekropole do 1970, *Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Splitu 3*, Arheološki muzej u Splitu, Split.

Čargo, B. 2010b, Zaštitna arheološka istraživanja kanoantičke nekropole u Isi, in: *Arheološka istraživanja na srednjem Jadranu*, Znanstveni skup, Vis, 13.–16. listopada 2009, Ivčević S. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 26, Hrvatsko arheološko društvo, Arheološki muzej Split, Zagreb–Split, 109–130.

Jovanović, J. 2023, *Karakteristike i razvoj pogrebnih običaja u Issi na temelju arheoloških istraživanja nekropole Martvilo od 1976. do 1985.*, Unpublished PhD Thesis, University of Zagreb, Zagreb.

Katić, M. 2009, *Urbanistički i kulturni profil antičke Isse*, Unpublished PhD Thesis, University of Zadar, Zadar.

Kirigin, B. 1984, Issa 84 – zaštitni arheološki radovi, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. XVI(3), 46–47.

Kirigin, B. 1985, Zapažanja o helenističkoj nekropoli Isse, in: *Sahranjivanje pokojnika sa aspekta ekonomskih i društvenih kretanja u praistoriji i antici*, Mostar 21–23. X 1980, Tasić N. (ed.), Materijali XX, Savez arheoloških društava Jugoslavije, Beograd, 91–110.

Kirigin, B. 1996, *Issa. Grčki grad na Jadranu*, Matica hrvatska, Zagreb.

Kirigin, B., Marin, E. 1985, Issa '80. Preliminarni izvještaj sa zaštitnih arheoloških iskopavanja helenističke nekropole Martvilo u Visu. Novi i neobjelodanjeni natpisi iz Visa, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 78, 45–72.

Marković, Č. 2012, *Antička Budva. Nekropole istraživanja 1980–1981*, Matica Crnogorska, Podgorica.

Nikolanci, M. 1952, Novi antikni nalazi u Visu i Splitu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 54, 189–196.

Nikolanci, M. 1962, Helenistička nekropola Isse, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 63–64 (1961–1962), 57–87.

Rapanić, Ž. 1960, Helenistički grob s priložima u Visu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 62, 37–44.

Ugarković, M. 2013, Crvenofiguralni riblji tanjur iz Ise / Red-figure fish plate from Issa, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, Vol. 106, 75–98.

Ugarković, M. 2016, Trouble in paradise? Among the last comedy scene in red-figure: an oinochoe from Issa and its cultural context / Nevolje u raju? Među posljednjim komičnim prikazima u crvenofiguralnom stilu: enochoja iz Ise i njezin kulturni kontekst, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 109, 57–97.

Ugarković, M. 2017, O pogrebnim obredima u helenističkoj Isi – nalaz ranog piluma i njegovo kulturološko značenje / On funerary rites of Hellenistic Issa – an early pilum find and its cultural significance, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 110(1), 135–172.

Ugarković, M. 2019a, *Geometrija smrti: isejski pogrebni obredi, identiteti i kulturna interakcija. Antička nekropola na Vlaškoj njivi, na otoku Visu I(1)*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Splitu 6, Arheološki muzej u Splitu, Institut za arheologiju, Split – Zagreb.

Ugarković, M. 2019b, *Geometrija smrti: isejski pogrebni obredi, identiteti i kulturna interakcija. Antička nekropola na Vlaškoj njivi, na otoku Visu I(2)*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Splitu 6, Arheološki muzej u Splitu, Institut za arheologiju, Split – Zagreb.

Ugarković, M. s/a, *Geometrija smrti: isejski pogrebni obredi, identiteti i kulturna interakcija. Antička nekropola na Vlaškoj njivi, na otoku Visu II*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Splitu, Arheološki muzej u Splitu, Institut za arheologiju, Split – Zagreb (neobjavljeno, u pripremi).

Ugarković, M., Konestra, A., Domines Peter, P. 2023, Od esencije ljepote do zagonetke smrti: rimski paljevin-ski grob na predjelu Goveja u gradu Visu, *Archeologia Adriatica*, Vol. 17, 135–162. <https://doi.org/10.15291/archeo.4290>